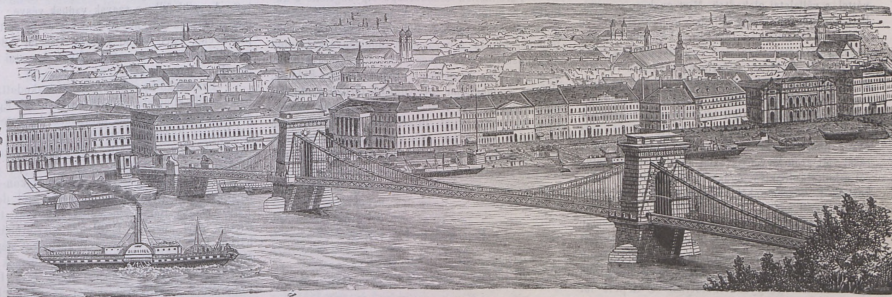

AZ ORSZÁG TÜKRÉ.

BUDAPESTI KÉPES KÖZLÖNY.

Harmadik évfolyam. — 22-dik szám.

Pest, 1864. Augustus 1-jén.

<p>Kiadó: MATUS JÁNOS. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 2-dik sz. A kéziratok az Engel és Mandel-féle nyomdába, egyetem-utca 2. sz. a. küldendők.</p>	<p>Előfizetési ár: Egész évre 12 ft., félévre 6 ft., évnegyedre 3 ft. A lap megjelenik háromszor havonként u. m. minden hó 1., 11. és 21-kén.</p>	<p>Fel. szerk.: SZOKOLY VIKTOR. (Lakása: Kalap-utca 17. sz.) Tulajdonos: BALÁZS SÁNDOR.</p>
---	---	---

Szalay László.

Szalay László 1813 ápril 18-án született Budán, hol atyja helytartósági titkár volt. Előbb szülővárosában tanult, de atyja, a lelkes és buzgó hazafi, attól tartván, hogy fia a nemzetiség dolgában Budán nem nagy haladást fog tehetni, 1824-ben Székes-Felérvárra küldötte, hol két évet töltött oly tanítók vezérlete alatt, kik buzgó hívei voltak az akkor még sokhelyt lenézett magyarság ügyének. Ezután a pesti egyetemen hallgatott filozófiát és törvénytudományt 1831-ig, hol különösen Horvát István diplomatai leckéi hatották rá legkésőbb. 1831 végén Kőlesey Ferenchez Szatmár megye tiszti főjegyzőjéhez ment törvénygyakorlatra. Az agg Kazinczy Ferenc és Szemere Pál barátságukra méltatták a még iskoláit alig végzett ifjút, ki főleg történelmi és szépirodalmi tanulmányokkal foglalkozott, mit az akkori folyóiratokban s pár önálló füzetben is megjelent, első szép reményekre jogosító irodalmi események tanúsnak. E kísérletek által nyerte azt az ízlést, azt a művészi színt, mely későbbi műveit ékesíti és azt a nyelvet, melynek ereje az ő írsait kiválólag meg-

Szalay László mellszobra.

különbözteti. Nehány jeles kritikai cikket is írt. Szépirodalmi munkálkodása folytán választotta meg öt később (1837-ben) a Kisfaludy-társaság tagjává; s ő volt a társaság első választott tagja, mert addig csak azokból állott, a kik alapították.

Az 1830-i francia forradalom s az ezt követő események a politikára fordították figyelmét. A kora érett és komoly ifjú mélyen tekintett a magyar közéletre, s nem azon eszméktől várta a jövőt, melyet akkori szónokaink a megyei és országgyűlési teremben hirdettek. Egyetlen ember, egyetlen könyv volt haláláig rá: Széchenyi „Hitel”-e. Szalay fölfogása, eszméi már ekkor elhűtöttek azokétól, kik azon időben hazánk közügyeivel foglalkoztak.

— 1833 végén ügyvéd lett, de az ügyvédséggel keveset foglalkozott. Annnyival mélyebben tanulmányozta a jog és törvényhozás bölcseszetét, s hogy tapasztalásból is megismerhesse az újabb államélet nevezetesebb intézményeit, több ízben külföldi utazást tett. 1837-ben lépett föl mint jogtani író „Themis” című folyóiratával, majd különböző lapokban jeles jogtudományi és politikai cikkeket írt, melyek összességülvé 1847-

(Képpel.)

ben jelentek meg „Publicistai dolgozatok” cím alatt, két kötetben. Verbőczy Hármaskövés akadémiai fordításának egy része az ő tollából folyt. Ir. „A büntető eljárásról, különös tekintettel az esküdtszékekre” stb. B. Eötvös József, Lukács Móric, s Trefort Á. barátjaival együtt adta ki a „Budapesti Szemle” két kötetét 1840-ben. E folyóiratban érkezett a codicilláról, s az a legelső szövege irodalmunkban e tárgyról, mely az alkotmányos világot mindenütt foglalkoztatja. Az átalakulás nagy kérdéseit magasabb szempontból kívánta megvitatni. A közönség azonban nem fogadta elég részvétellel, s vállalatla elakadt. Mint gyakran megszokott történi oly nagy tehetségu írások, kik új eszmékért hirdetnek a tudomány körében: Szalay népszerűtlen maradt s neve csak lassankint, később lön tisztelt és híres. Először az akadémia tette ki, mely 1836-ban levelező, 1838-ban pedig rendező tagjává választotta; 1840-ben pedig az ország legjelesebb férfiből alkotott büntetőjogi országgyűlés választmány egyik tollírójává nevezte ki, bár még ekkor nem volt az országgyűlés tagja. Tetemes részt vett azon törvényjavaslat készítésében, melyről a külföldi legelső jogászai is magasztalva emlékeztek. E közreműködés szerete meg neki Deák Ferenc barátságát.

Az 1843—48-ik évek közt nyílt meg Szalay pályájának legnevezetesebb korszaka. A nemzeti életre mint egy új politikai párt legelhatározottabb képviselője, sőt mint tulajdonképeni megalkotója gyakorolt a legnagyobb befolyást. Ő lépett föl 1845-ben a „Pesti Hirlap”-ban az alkotmányos központosítás, vagy jobban mondva a képviselői parlamentarizmus kormány rendszerével. Elenei minden pártban szívesen voltak, sokan gúnyval fogadták, s csak néhány barátja támogatta. Szalay azonban zaj nélkül majdnem észrevétlen mély és tartós hatást gyakorolt a magyar alkotmány átalakulására. Alig három év múlva az ő elveit fogadta el s igátta törvénykönyvére az egész ország.

Az 1839-ki országgyűlésen Magyarország egy kis községét, sz. k. Korpona városát képviselte. Első szava a városok ügyében emelkedett, kimutatván, mily szoros kapcsolatban áll ezen ügy a haladás és józan szabadság ügyével. Híi bajnok volt a polgári elem jogainak azon időben, minden ennek horderejét még kevesen ismerték fel. Szerény állásban nem Korpona magistrátusát, s nem is csupán a polgári elemet — hanem a jövendőt, a népet képviselte. Ez időben egyszerűsind a „Pesti Hirlap” országgyűlési tudósijává volt. E lap szerkesztését 1844 közepén felvállalta; egy év múlva Csengeri Antal barátjának adta át, de szintén is fődolgozóirására, s egyik vezetője maradt.

1848 elején, a midőn még a dolgok új rendje nem volt megalkalva, Szalay László indítványozta a pozsonyi országgyűlést, hogy a gyűlés Pozsonyból haladéki nékült szállítassék át Budapestre.

Deák Ferenc miniszteriumában a codicillal osztály főnökévé nevezetett ki. Ugyanazon év nyarán, midőn a német mozgalom, a frankfurti parlament és közpönteni német kormány fölállásával, határozottabb alakot öltött, a magyar miniszterium Szalay Lászlót, mint Magyarország követét, a nádor, István főherceg hiteltelős leveleivel, Frankfurtba küldötte, hol a német birodalmi miniszteriummal érintkezett, s aug. végével a német birodalom kormányzója, János főlg által hivatalosan is elfogadtatott.

1851-ben Schweitzerban St.-Gallen kantonban, mint bűnös, kezdte megírni Magyarország történetét, azon szándékkal, hogy „az új nemzedék reményét tanuljon meríteni a baha múltjából a baha jövője iránt.” Mint történetírő a történelmi fellogás magasztalán áll, s előadásának külalakját a kifejezés mélyesége s erőteljesége emeli. E halhatatlan műből csak 6 kötet jelenhetett meg, s a XVIII. század közepéig terjed.

A külföldről 1855-ben térhetett vissza hazájába, s az 1861-ik év telómányára foglalkozni kezdette taláta. 1861-ben Pest helyettesi kerületére egyhangyalan képviselőnek választás, s a helyarosan megválasztott Deák Ferenc mellé alig is találhattak volna méltóbb teret Szalayé. 1861-ki országgyűlési beszéde ezen országgyűlés egyik főnyújtás. Ugyanezen időben több jeles rapírátival néhány nagyfontosságú országos kérdést vizsgálóított föl. Főmunkássága azonban Magyarország

történetének volt szentelve, s ez egyetemes történelmeknek kibővítésére s előkészítésére szolgáltak számos részletes külön tanulmányai, melyek részint a „Budapesti szemle” füzeteiben, részint önállólag jelentek meg. A folyó évben II. Rákóczi Ferenc bűnösösét-í adta ki, és a „Stautsförstak és szónokok könyvé”-nek második kiadását rendezte saját al.

A magyar akadémia nagy jutalmával koszorúzta meg nagy műve eddigi köteteit, s Szalayt 1861-ben tisztkónak is választotta.

Fáradhatlan munkássága elgyöngyölte a különösen is beteges férfit. A mire se a halorsor, se a kedvezőtlen viszonyok nem voltak képesak, a halál felbuzsákkította a hazának, a tudományban szentelt működését. Az 51 éves férfin egészsége a tavaszon megért. Az orvosok külföldi fürdőre küldték. Elment — meghalt. A viládban firdőn nem enyhült, újabb orvosok tanács folytán egy más firdőhely felé vette útját, de Szalzburgnál tovább nem utaztatott. Itt a kór erőtvét rajta, s júl. 17-én a veszély hírére odasített neje karjaiban, elhunyt.

R a b á n l o v a g .

Sivótt a szél a Balatonon át —
El-elkapja a harangok szavát.

Most ekközik a szép Rabán lovag,
Ifjú — s menyasszony olyan boldogak!

Szó! a zene, vidám a nácssereg,
Csak a menyasszony anyja kesereg.

Járja a tánt egészen éjfelig —
Midőn Rabánhoz egy árny közelít.

Kézével int — hívja az árnyalak:
S hallispáadtul lesz a szép lovag.

Eldönik a teremből hirtelen,
És megy és fut rémséges éjfele.

És a mint egy sötét érdőn haladna,
Hát ime megöbögben a föld alatta.

S megállítja egy hang a gyors lovag!
— Horvá hívó ily kétség szö lovag?

Megáll, figyel és ifjú. — Hah mi ez? —
S tekintete rémülve révedez.

Sarkantnyaba kapja kedves lovát —
És fut, — bokrot, árkot ugratva át.

És a mint egy hegyszurorlatba ér:
Vállára száll egy orjás denevér.

Megállítja a tájétköz lovát:
— Kész lesz már, fordulj vissza lovag.

Megrémülve kap a madár felé —
De nincs sehol — semerre nem lelé.

Hidig verejték fut le acróról —
Lováról a tájétk, vér egyre foly.

Homályosn előtte a világ:
Bár úgy ragyog a fényes holdvilág.

A megváltott állat viszi, ragadja —
És a jó ég tudná hova rohanna:

De megállítja egy hang a lovát —
— „En kedvesem hallod-e szép lovag?”

— Ki az, hol vagy, — „En vagyok, itt lakom, —
Koporsón a mélyeséges Balaton.

Ide hoztat a bánat, szerelem,
Ugy-e pedig nem lettel hűletlen?

Engedj meg, hogy ide hivattalak:
Utóljára oh hadd csokjoljak.”

Várjék otthon a völgyényt — háiba,
Szép menyasszony úgy sir szegény bujbatá!

Tolnai Lajos.

A Szenthárosság-tér és Nagy-Boldogasszony egyháza Budán.

(Képpel.)

(M. É. E.) Budán egyik legrégibb templom a képnökön látható Boldogasszony egyháza. A mongolok eltakarodta után IV. Béla alatt épült. I. Lajos és Sigismund által kitágított, végre Mátyás idejében legnagyobb fényét érte. Budának főtemploma volt ugyan, mégis különösen a német polgárműsége anyateplojának tekintették. Tetemes vagyona volt, terjedelmes jószágoknál kivül Budán több lakháza is birt, melyek lakói részint szállásbért fizettek, részint mindenféle szolgálatot teljesítettek. És időtől fogva minden rendkívüli ünnepélyt itt tartottak meg. Ez egyházban kifilatott királyi és cseh Vencel (1301-ben). Koronázott meg Hóbert Károly (1309), I. Ulászló (1470). Mátyás fényes esküese Beatrixszel is ebben ment véghez. Számos pápára volt, nevezetesen 1392-ben egy igazgatója és 30 presbiterje, kik mindannyján lelkesi jogokat gyakoroltak.

A törökök mecsette változtatják a Boldogasszony egyházát. Eltérítettek onn csak meztelen falai állottak meg. Csakhamar helyredültek, de nem a hajdai díszszel. Jeneleng az egyház külsőjén a régiségnek kevés nyoma látszik. Oldalfalait a hozzá csatolt kamaraépület takarja el. Csak a torony alsó fele mutatja eredeti alakját, s egyik gót modor ablakának falazatán Mátyás király hollós címere látható két alapon. Fölötte 1470 évszám áll. A torony felső része újabb időben épült. A templom belsején meglátásik, hogy a 13-ik században épült. Tizenkét lépcső vezet két fokozatban belsejébe. Harom hajója s két oldalkapólnya van. A középhajó boltozatos tizenkét hajalmas oszlopon nyugszik, melyek felül csücsökével szétagaznak.

Dorval asszony.

— Sand emlékirataiból. —

I.

E templommal szemben a Sz.-Háromságterén vagyis a főpácson a sz.-háromság szobra emelkedik. Ily szobor fölállítását már 1692-ben határozták el. Csak 1698-ban tették le az alapkövet. Széchenyi Pál kancellár éresek jelenlétében. Utóbb 1710-ben újra dühögött a pestis, s ekkor a városi hatóság fogadalmat tett, nagyböszörfő oltópé emelésére. 1715-ben építék a régi helyébe a most fennálló oltópó. Ennek magassága 10 öl; Szűz Mária s több más szentnek szobrával van díszítve.

Blondin a Margitszigeten.

(Képpel.)

(S—y.) A „Niagara hőse.” a „Jég fia” — Blondin csakugyan meglátogatta Pestet. Nem ment át ugyan a Duna felett a görög templom tornyától a Gellért országot, a mint előbb híresztelve volt, de a kies Margitsziget felett elég magas helyen járálk. ott a háló és remülők közönségnek ügyességéről, mint bemutatóról bizonyítványt nyújtson.

A margitszigeti fővezető pázsit-arena közepén volt a falgóvona a porondzsekkal megevezetve, s amerikai növényszáklából főt 3/4 hüvelyk vastag kótel, 90 láb magasan a földől, s 100 lábnyi hosszágban. A kótel felső vonala két árbóchoz volt erősítve, melyek mindegyikén erkély állt, honnan Blondin kiindult, vagy nyugonjtát találta. Az egyik árboc aljában egy deszkából összeottt házikőből kúszott föl Blondin mintegy vadmacska, az előbb említett erkélyre.

Ó maga szép, izmos szőke férfiú, egészséges piros arcú, ruganyos tagokkal. Lábin posztó-sarufélék, s ezekben minden a kótelre lép, talpai úgy pihás bajnokok meg, mintha két gyantát fogának a kótelre. Lépcső rendkívül szűrű és hirtelen, nézése mindig egyenesen előre látározva, hőkétkarba azonban kedélyesen mosolyg le a közönségre. Majd lassan, majd futva járja végig a kótelek egy nagy balancereudját, — mindig azonban csak bevezetése a rendkívüli mutatványinak; később fejfel áll a kótelre és így csapkodja össze bokait a szédítő magasságban. Ezt követik testgyakorlati a balanceród nélkül; ülés, fekvés, forgás és egy lábón függés a kótelben. Majd biztonságának ne-továbbja: a bekötött szemmel este következők. Ezuttal nemcsak szemét köli be, hanem még zsákok is borít fejére, s így elainte tetteit tapogatózós s ingadozó lépésekkel, majd sebes apró lépésekkel, szintén az előbbi biztonsággal, sétál végig a kótelben. Végül egy jól megteremt társakoltja fel hátra, s ezt viszi keresztül a kótelben. A közönség közt nehezen találkozik, a ki akár Blondin, akár a hátán ülő cylinderes úri ember sorát irigyelne. A benyoms leggyeszerebbön csak egy szóval jellemelhetők, hogy az a b o r z a s z l ó. A közönség elfojtott szisszetel nézi e vakmerő szállítását a 90 lábnyi magasságban. —

E magosortón férfiú életéről a következő adatok jutottak nyilvánosságra: Blondin Franciaország egyik kis városában tisztességes szülőfőlt származott. Már gyermekkorában kitűnt rettenthetlen bátorsága és vakmerősége által; a merdek hegyeségek szédítő magas csúcsait gyakran megmászta. Atyja kereskedése szánta, s egy kalmárhoz adta tanulni, hol szép előmenetelt tett. Egy nap vándor komédiások érkeztek a városba, s köztük egy szép szőke léányka, ki hűtősen lépdelt a kótelben. Blondinnak a testgyakorlati a nome igen megtetszett, maga is próbált tenni, s nemskóra annyira vitte, hogy az egész vidéken híre terjedt, s számosan bámulók néhen tartott mutatványait. Nemsókára egy össezküvésbe keveredett az uralkodó megbuktatására. Az össezküvés fölfeleztetvén, galvárságra íteltek. Blondin idejében megszokták, s Amerika felé vezetett, a szabadság és hűbung hazájába. Ott nem levél műből élne, költélánosi mutatványokat kezdett tartani és sikerrel. Majd a Niagara vadgátat felett tett merész utjai alapiták meg szerencséjét.

Egy évtől tovább összekötötteben Dorval asszonyval, több barátomnak nem minden ellenzése nélkül, kik íránia igazságtalan előfeltelet viseltek. Sokat áldoztam barátaim védekezésének, s áldoztam gyakra akkor is, midőn nem voltam teljesen meggyőződve; de e nőért, akik szíve szellemével egy szívnalvonat állott, helyt állottam és jól eszeltem.

A vidék színpadain születte, munkában és nyomorban növekedett. Dorval Mária egyszermind békétűrő és erős, szép és hervadt, gyermekiesn vidám és olysomoru, s jó vala, mint egy angyal. kinek az élet legkeményebb ósvenyét kell végig járnia. Anyja azon tufeszűt természetiek közé tartozt, kik nagyon korán felkötők gyermekeik érzelmet. Legkisebb hóbujára azt mondta Mariának: „Te megölsz, elpusztatsz engem bántomban!” S a szegény kiskis komolyan vettén a tulzot szemrehányásokat. egész éjszakkát ülőtt könyök közt, hevesen imádkozva, s istent szaggató bánat és fordulások között kérve: adja vissza anyját, kinek meggyőkölsával vádolá magát; s mindert elfeslett könyököit, vagy elveszett zsebkendőit.

Gyermekekörül fogva eképen zaklatta, az izgalmak élete erősen, kimerítethetlű, s némelig szükségképeni fejlődött benne. Mint azok a kedves, hűlő növények, melyek bambúzai, virágzói, meghajli, s szakadalan düggőszünettel látunk, szárdul ragszakodva a düggő vizesz alatt lapangó sziklóhoz, e kiváló lélek, midőig elég fájjalmat sulya alatt gyógyvna, a nap legkisebb sugarára fölpatlant, s mohón kereste maga körül az élet hőt, bármily tűnkény, bármily mérges lett legyen is nálma. Nemes lelke vagy feledett vagy megboszájtott, minden lépten új bántura, új csalódásra bukvánki, mindig él, szerzett, szenvedett.

Nála az anyaság, a művészet, barátság, részvét, méltatlanság, vallásos érzés: minden szenvedés volt, minthogy semmit sem tudott, s nem is akart mérsékelni, vagy újra kezdeni, létele remítőten túlhalmozott, s emberi erőt meghaladó izgalmak láncozata vala.

Különös, hogy soká és midőig eszelkoltakam ezen izűt természethez, mely rajtam uralkodott: nem ugyan gyászos módon (Dorval Mária sokkal jobban szerette a szépet és nagyot semlyog benütüket is oda ne ragadjon) hanem a mely leversztés közzölte volna a nélkül, hogy gyakori s valóban csodálatos felülülésűt is közölte volna. E min évig a esendes lelkek keresetm, szükségem lévén Mariával egészen megfordított szerepem vala, t. i. hogy biztassam és esendesítesem, s e szerep nekem szörűt nehéz volt, főleg azon időben, midőn fölborodott, s az élettől egész a kétségbeesség elborzadva, nem tudtam számára olyan vizst találni, mely saját keblemben kevésbé elözlőd, de az övéhez hasonló szenvedés által ne let volna megbazutolva.

S mégis nem csupán költelőségűl történt, hogy isten és emberek elleni szenvedélyes és szakadalan panaszát fáradság nélkül hallgattam. Nem csak a barátság tartozása volt mi a kimlányához kapcsol: valami sárgos búbjút találtam benne, s a fadjalon ezen drága gyöngyeit iránt, melyek csak azért merültek ki, hogy újra támadjanak, — részvétben még tisztelet lapgangott.

Dacára a nők ritkán igaz, s gyakran izléstelen vallomási iránt viseltek ellenszenvennek, dacára ellenszenvennek azon öszintébb és teljesebb hűr iránt, melyet a férfiak redzítnek meg kelkemben: ismertem és ismerek több nőt, kik, bár érzelmek s kelkemeik által valódi nők, szíveire és elméjre igazi nyúltsággal, s jellemük nem férías, de hogy egy szűlják, anygali nyugalmságával a legedőseben hatottak.

Dorval asszony nem ezek töké tartozott. Ó a nő nyugalmtalanságának legnagyobb hatványára emelkedett öszsge volt: de egyszermind a legfőrdősebb és legöszintébb kinyomattal. Maga előtt misem titkolva el, tetetést vagy dícsékést nem ismert. Ritka ékeszónázási adománnyal vala fölruházva. Néha vad, sohasem aljas, nyersségűben is midőig szűd, mindenütt az elérhetetlen eszmfny

kulatását, a tisztá boldogság, a földi menyő álmát elérülő ékeszónázással. Emelkedett s noha lélek-tannal ismeretlen, de finom és mély észleletekben gazdag elméjé bámulatos könyűségűt esapott át a búskomolyság teréről a vidámságra. Midőn életét, azaz a tegnap iránt utalált, s a holnapra vetett reményét elbeszélte, ez keseri könyök, s vidor nevetés közepette történt, melyek arcára tagjár-tatására, s egész lényére változatos, réms és mosolygó szűrű lüktet. E zivatarvona lény az egész világot elég felírta, mert a kik a művészet legkőrdében álltak, valódig létező alakját bizonyos pontig maguk előtt állíthattak ugyan, hanem ez azon alaknak csak egyik oldala volt. Soha sem írtak, s azt hiszem nem is írhattak számára oly szerepet, hol egészen kifűrdözhetet és kinyilatkoztatott volna; epősen hóbortjával, végellen szeretével, gyermekies haragjával, szabálytalan merészével, ragyogó költésével, s zokogásával, naiv és vonzó nevelésével, mint levert halgatójának pillanatyú előlésképén látszott nyujtani.

Azokban vidámsága néha a kétségbeesés vidámsága vala, hanem az igazi nevetés csakaham erőt vett rajta, s új erőt öntött belébe. Mint a ruganyos lapda, mely csak azért ütődik a földhöz, hogy szüntelen visszapattanjon. — Kik egy óráig hallgattak, meg voltak izgűve; kik egész napok át hallgattak, zűttel kebelük hagyták el, hanem egyszermind legyűzőellen bújjál által kapcsolva és bálvűzethez, — azon bújjál által, mely a szenvedést a szenvedéshez, a szívet a szelbt szűve hozva.

Mikor én ismertem, elméjének és dícsőgőnek ragyogásában állott. Antony és Marion Delorme játszóttak.

Midőn az őt megölték helyet elfoglalta vala, a nomád élet minden vizntosságán keresztül ment. Vándorszínész társulatokkal csűrben és fűszerben, fagyndörny és görűgűt mellett játszott és énekelte. Tízennyeg éves korában „Figuró házasságban” Fanchette-ét, s valami más darabban nem tudom már melyik szerepet játszotta. Ruhátársán nem volt több egy férfit köntösűl, mely mindakét szerepben szolgált. Hanem hogy Fanchette-nek s p a n y o l s a b á s t adon, kűntöse aljára vörös atlász-szalagot fűrelt, s ha a két darabot ugyanazon este játszá, gyorsan lefejtette, hogy lássák, mintha más ruhát vett volna. Nappal szűk gyermekűjában s gyapjn harisnyában mossa, s vala drága fehér öltűnyt.

Egyszer, a mint így öltűze kényű foglakozék, gazdag vény gavallér járult hozzá, s szívet és teltlérjait ajánla. Ó a vasalót szeme közé vágta, s elpanaszolta a méltatlanságot egy kis izenőtelvény legűnének, kik szerűgőre gyantát tekintett, s a ki a csábító meg akarta ölni. Iján férjezzen, később a nanyi vigaszgórán énekelte. Ottan, már maga is három gyermek anyja, egy, teltelton anyjával Párisban ment szerencsét próbálni. De a munkán kívül, minden egyéb segűfűrdőstől irűzván, több éven át fáradalmas nélkülűzés közt tengett. Csak a „Két gyárjúr” híres melodrámban Meunierre igazságon kezdett végre kiváló színi hatottsága figyelmet gerjeszteni. Etlő fogva emelkedése fűnyes és gyors vala. Öttermette meg a r e g é n y e s d r á m h ő s n ő j é t, s ha dícsőgűt mestereinek köszönetét, viszont azok is köszönnek neki a közönség meghűdítását, mely a n a k személyesítést hűrom nagy művészbűben: Lemaire Frigyesben, Dorval asszonyban és Bocageben akarta látni, s látni is. Pedig nem egy természeti híly éhen kellett küzdenie. Hangja rikácsolű, kimondása is előllepte finomság, sőt kellem nélkűl volt; társalgása ügyetlen és szegletes; sok szerephez, melyet játsznia kellett, nagyon is értesímes lehen, gyakran mondta: „Nannak bevett szolámok a színpadon, melyek számból mindűgű kifordulnak, mivel a valóságban soha sem jűtek ki rajta. Soha sem mondtam a bámulat pillanataiban: „mit látok?” s tétovázásokkal: „hová meríttem el?” Igaz, sokszor egész mondatok hangnak, melyekből egy szó sem találok lehetűnek, s mely helyt, ha engednek — elettől végű szereltek más tűrdűtűzőni: —

De szerepei első jeleneteiben bármily igazak és jűk lettek legűben is megakban, hibái mindny inkább kitűntek, mint előfelte. E miatt, a ki ismereték, nem agűdők, jól tudván, hogy a legelőse meleg pillanat meghozza számára a közönség elragadtatását. Ellenségek — ilyenek minden nagy mű-

vésznek sokan és elkeseredettek vannak... kezdetben dörzsölték kezüket; s a kik először látták, csodálkoztak a felüle hallat magasztalásokon; de mint szerepeben az indulatok megeregett, játéknak finom és önkénytelen bű lömlött el, a mint a helyzetet harcban állottak egymással, a színesítő heve e harcot reméltetle fokozta, s midőn a szenvedélyt, retentet vagy kétségbeeséssel megvilámlott... a leg-hidegebbek is el voltak ragadtatva, s a legellenes-gesebbek is ellhangáltak.

Még talán egyedül „Indiánát” adtam volt ki, midőn még rokonszenv által vonzata Dorval szövegnyozhoz, irtam neki — kérvén, fogadjon el. Ekkor még semmii hitem nem volt, sőt nem tudom, hallott-e valamit könyvemről. De levelem fontos-sége megmaghotta. Ugyanazon nap, melyen velem, a mint Sandeau Gyulával a levélről beszéltek, padlás-zsóban ajtára hirtelen fényltek, s egy líhegő nő omlik nyakamba e kiáltással: „Ime itt vagyok!”

Zilahy Imre.

Hazánk múltjából.

VIII.

II. Rákóczi Ferenc életéből.

(Szalay László „II. Rákóczi Ferenc bujdosása” című műve után.)

Rákóczi szerény, mondhatnám szemérmes s épen nem sanguinikus egyéniség volt. Sokáig foglalkodott, farsákkalán vele, s legutóbb ször-
elgöttültült, a kényrűkál kezében, mondva: „Én egy partie engadó, egy partie perdute, más je la joue. Soha, álmanám sem hitte, hogy Magyarország fejedelmét, királyává válhatnék: a mit kívánt, a mit olykor-olykor remélt: az az erdélyi fejedelemség volt, jogát tartva hozzá, mint az erdélyi fejedelemség utód, örököse, Franciaország és Svédország garánci voltál széppája, I. Rákóczi György fejedelmi jogainak, ő tehát a forradalom elején reményét kivált e hatalmasságokba vetette. XIV. Lajos kezdetben csakugyan felkarolta Rákóczi indítványát, mely szerint neki az erdélyi fejedelemség, a Franciaország szövetkezett bajor választó fejedelmének, Maximilian Emanuelnak pedig Magyarország jutott volna osztályrészül. De a bajor, nem hogy Titulban a franciákkal, nemhogy Sziléziában az eléglettelnekkel egyesíthetett s innen Magyarországba nyomulhatott volna, — mint a vérmes reményűek hitték, — Ausztria s a tengeri hatalmasságok által saját székhelyéből kiszorítatott; — XIV-ik Lajos pedig, hogy ígéretét bármikor megteljesítse, trótt szerződésre Rákóczi által sohasem lépett, még arra sem akaráván magát irásiban kötelezni, hogy Rákócziét nem fogja kifelelni a békfől, melyet ő, a király, hogy küssön, előbb-utóbb szükséges lesz. A másik garánt, XII-ik Károly svéd király, ígéretet sem tevé, sőt mindjárt a forradalom kezdetén Bőcsben kinyilatkoztatván, hogy a mennyiben nétales a protestánsok elnyomtatása is okul szolgált volna a forradalom kitörésére, kívánatosnak, szükségesnek véli a bajor-várossal maga a császári királyi kormány által, de rebbeléseket ő nem fog pártfogolni, — XII-ik Károly, mondom, Rákócziét ugyan nem hagyta cserbe, de még csak titkos szövetséges sem volt soha, ámbár követelt, névszerint Ráday Pált, udvaránál és táborában, a Balti tenger partján, Varsóban és Bendenben egyaránt megkülönböztetésül fogadta.

A dolgok ez állásban, — s különben is 1710-ben, midőn a szövetséges magyar rendek ügye napról-napra inkább hanyatlott, XIV-ik Lajos és XII-ik Károly egyaránt szorultságban levén, — Rákóczi a végírás alkalmával segédét, nem hozták fordult, hanem ahhoz, s ki ekkor hovatovább hatalmassághá lenn, s ki ekkor a szomszédban, Lengyelországban már nr volt, — Péter orosz cárhoz.

Péter cárt védenének, Auguszti királynak a lengyel trónusról lemondása (1706, altranstadi békekötés) éretnél fogva, s a kikor hovatovább hatalmassághá lenn, s ki ekkor a szomszédban, Lengyelországban már nr volt, — Péter orosz cárhoz.

1707-ben aprilis 27-kén I. József császár-hoz intézett levelében Auguszti „becsületlenül meg-felvezették” fejedelmének mondván, követe Urbich János Kristóf által kinyilatkoztatva: úgyé, a cár, részévé kíván válni a nagy szövetségek Franciaország ellen; hogy kész közbenjárni a császár s a felkelt magyar rendek között, s ha ha közbenjárása nem sikerülne, kész fegyveres erői közbensőben a császárnak a magyar lázadás elnyomására; végre, hogy neki kettejöknek — a császárnak s a cárnak — közösen oda kell működniük, miszerint a lengyel országgyűlésé savaiei Eugen herceget, a császár feldávezerét válassza kiráduy.

József és tanácsosai nem ok nélkül által tar-tottak, hogy XII-ik Károly, ha Ausztria kezét fog Oroszországgal Leszczyńskyné, Svédország védenének megbuktatására, hadait a szomszéd szász örökök Csehországra vehetné; s hogy az oroszok, — mint a velencei köztársaság bécsi követe meg-jegezté, — csak azért akarunk a magyar ügyekbe avatkozni, miszerint Magyarországon állást fog-hassanak. Jónak látták tehát, félig elutasító, félig elhalasztó választ adni a cárnak, ki e miatti bosszu-ságában május végén Rákóczi kintálta meg a len-gyel koronával, kigeltán nyitván egyszersmind neki, hogy ez útön a magyar ügy is a szövetkezett ren-dek érdekében fog megfegjethetni, így alakult meg félig Rákóczi ellenére, kinek oka volt a svedült tartás, s kinek elleni eljárását a versaillesi udvar is gyumulat kisérté: félig Rákóczi óhajtatásához ké-pes, ki mint nagyvaja II. Rákóczi György, Erdély fejedelmét kintálta — lengyel királyi trónussal össze-kapcsolhatónak vélté — így alakult 1707 szeptem-ber 4-én a városi szerződés.

Ezen szerződés alapján úgykezett Rákóczi magán és hibein a romlányi esata után segiteni, mely reményét, hogy fegyveres erővel, saját fegy-
veresével fog diadalmas kibontakoztatni a további, végkép elmezté vala. De ő egyszersmind folytatja viszonyát XIV-ik Lajossal, azon levén, hogy e viszonyt kapcsolatba hozhassa a muszka szövét-
és; a tengeri hatalmasságokat sem szünt meg felbírni, hogy az 1706-ban félbeszakított inter-mediatiót közte és a bécsi udvar között elevenstés-
ki fejrja; s elvégre megkísérelte gróf Pálffy János által a kiegyezkedés művét is. Ezen negotiatiók közepette állott Rákóczi a kibujdosása előtti hóna-pokban...

A moldvai magyarok állapota.

Bukurest, jul. 20. 1964.

Kedvetlen érzelmek járják át keblemet, midőn e levél írásához kezdek. Úgy érzem magamat, mint a ki ellenség által feldúlt ország romjai között barangol. Édes anyai nyelvem kiáltoz az elpusztult városok és falvak bozótlól ellepett utcáiban, de kiáltására egyetlen ismerős hang sem felel, s vérző szivvel tovább kell harcolnia a vándorboton. Igen, mert a moldvai katolikus magyarság naponta, szemek láttára pusztul, s azok, kiknek e miatt fel kellene szólni, néma halgatásba merülnek. Ha le-
velelt írok vagy egy ottani ismerősömhöz, hónapok telnek el, míg választ kaphatok, s az értelem is telve van a legkeszebb panaszokkal, s rövid érzelme oda-
negy ki, hogy ma holnap vége lesz a római katolikus magyarságnak. Megnévelő öreg magyar papjai motzanni sem mernek, félvén az üldöztetésről, s az ellenfél csak azt várja, hogy ezek kidőljenek, s azután Moldova ma-gyar római katolikus papot nem is látunk.

Az ottani viszonyok egy régidatottá jutottak eszembe. Egykor a moldva a pékkál komaságot kátvén, ezen mindkettőt rendkívül irónkedett. A mol-nár örövendt, remélve, hogy a pék a komaság kö-
telékében bizva, nem fogja szorosan vizsgálni, mennyi vámot veend; a pék koma pedig azt hitte, hogy a moldár épen nem is fogja megválni. Azonban mindakettő rútt megcsalódott egymásban. Ily vi-zony van a vámulásra néve Moldvában a romanis-mus és római katolicismus olasz papjai között. A romanismus örvend azon, hogy a magyarok naponta olatósdónak az olasz papok által, mert ezért semmi se kell fizetnie és a román nemzetet még is ha-talansá tölmegegel fog erősödni. Az olasz papok ör-
vend a magyarság olatósdásának, mert nemcsak,

hogy neki nem kell megtartalni, ez az idővel nyel-
vet, és még remélheti is, hogy majd idővel meg-
válomhatja dekában a disunitus aköblő a lelkeket. Világosan szólva a románok nemzeti érdekből, az olaszok vallásuk reménytelni terjesztésének érde-
kéből olvasztják be a moldvai magyarságot, pedig aligla mindkettelen nem eszlódnak. Lássuk csak!

A moldvai olatósdosított magyar katolicus-
k há kérdézik, hogy melyik nemzetiséghez számítá magát, bár magyarul már egy szózt se tud, olatóli is ezt feleli: u n g u r. Nem azt bizonyítja-e ezen egy-
szertel felelet, hogy a nemzetiség önérdékt egészen kirtári soha nem lehet, hogy a moldvai magyar, a meddig katolikus lesz, ha olatóli beszél is, magyark-n tartja magát, s így a romanismusnak semmi lé-
nyeges hasznát nemében, hogy behunyat szemmel nédi, a talán örvend is, midőn tapasztalja ezen ma-gyarság olatósdosítást.

Ilyen alapon van az olasz propaganda messi-
jövőben táplált terítési reményének is. Tegyük fel, hogy az olasz pápság előlósítván a magyarokat, ma azon ponton áll, hogy meg meri kezdeni terítési működését a disunitusok között. De vajon fog-e ez sikeríteni? épen nem. Moldva-Olahországon a romanismus és disunitismus, vagy mint ott mondják orthodoxismus annyira össze van forrva, hogy a ki orthodox, annak okvetlen olatóliak kell lenni. A ki tehát Moldvában az orthodoxból római katolikus-
karna csinálni, más szóval azt tenné, hogy olatóli magyar vallásra térít, s így ha olatóli beszél is az illető, de mégis magyar hite van, valamint itt Olatórszágban, a ki római kath. lesz, arról azt mondják, hogy német hitre tér.

De vajon megengedné-e valaha az olatóli kormány, hogy Moldvában az olatóli, magyar hitre térjen? s ha megengedné is, vajon a nemzetiség-
ily felkötésűlt korszakában hithű-e az, hogy az olatóli-
ságság önként magyar hitre térjen? Ezt sem a román kormányról, sem a román népről, mely annyira ragaszkodik az orthodoxismushoz és ezzel nemzet-
iséghez, bizony fel nem tehetem. Miért ámtán-
telt egymást, miért üldöztetnek annyira a moldvai magyar papok az olatóli propaganda részéről, és miért hury ezekre szemet a kormány? Há a magyar nyelven hirdetett római katolicismus nem volna e képes épen oly lelkes és a felsőbbaz íránt enge-
delmes alattalokká nevelni a román hazánkat, mint az olasz pápság, mely értekezni, beszélni sem tud a néppel? Ne felejtsek az illetők, hogy a magyar-
nyelv elhanyagolásának, pusztításának héjában sok-
kal lényegeseb, sokkal drágább kinas fog elveszni, t. i. e töredék magyarság szemleli vallás és erkö-
lökűi etek: már pedig szemlem, vallás és erkö-
lökűi etekből korusnép borzasztó kára lehet előbb-
utóbb az országnak. Erdélyben jogyevelen-
ség van a három nyelv között, s miért ne lehetne ezt megengedni Moldvában, bár a templomokban és iskolákban, ha nem is törvényszerűek.

„Mindent megtevetem — írják nekem onnan, — a mi csak egyéniségemelő kielthetett, de tö-
rekvésemet semmi eredményt nem követte, sőt nem ok nélkül állított, hogy minden jobban-jobban szit-
alonykóhoz. Jerney szépen leirta volt az itteni állá-
ságot, ok de azóta felelet sok megváltozott. Egy-
házi névkönyv 1858 óta nem jelent meg, s ugy hi-
venem, nem is fog egy hamarában megjelenni. Bi-
zony sajnos e népek a nemzetiségűltsáikattá, annyival inkább, mert a jövő még sütebbé, Péter-
Közma úgy járt Gorzaválan, mint pater Strausz-
Bákbán és p. Aozs akontul. A többire se vár-
zavérzb sorok, rendre mind elkergeteknt, a kez-
vén is mindenki tudja, hogy itt többé nyilvánkunk az evangyulium nem hangzik. Adna isten, hogy e keserű jóslatom ne válosulna, de bizony nincs más-
képep a dolog.”

Szeretnék írni valamit az ottani iskolákról, de tudtomra ott magyar iskola sehol sincs, legalább midőn 1858-ban ott megfordultam, én egyet se találtam. Magyar kántorok vannak ugyan helyen-
helyen, de ezek nem fogják fel hivataluskat, őket nincs a ki lelkésztén, mert az ilyen a legnagyobb üldözésnek tenne ki magát.

Ily siralmas állapotban levén a magyar nem-
zetiségű Moldvában, kétségtelen, hogy mentől előbb gyögyszerűll kellene gondoskodni, de Magyaror-
szágtól a mostani állapotok között úgy látom, nem sokat remélhetni, gyűlvén a bukuresti templomra is

az „Ország Tükré” felhívása folytán eddig nyolc forint ötven krajcár.

Én felmutattam a bajt, ezt hazaföldi kötelességemnek tartottam, de ennél többet nem tehetek. Csodálatos dolog az mégis, hogy míg itt a Milkovon innen Romániában a magyar nyelv iskolában és templomban használja s ezeknek hirdetői egy hajszálnyit se üldözöttek, s tül a Milkovon azzal szomorítanak, hogy ott az evangélium magyar nyelven hirdették maholnap örökre megszűnik. Azt hiszem, hogy az üldözés ott nem a kormány, hanem a propaganda részéről történik, s ezen a Magyarhoni katederus Rómánál talán segíthető.

Koos Ferenc.

A keresztény szellem befolyása a képzőművészetekre.

(Francia kútfők, különösen Chateaubriand után.)

I.

Egy két szó a festészet történelméről.

A görögök azt mondták, hogy egy ifjú leány kedvesének árnyékát a falon észrevéve, az árnyék körvonalait lerajzolta. És a görögök szerint ez volt kezdete a festészetnek — és így a legtekélyesebb illüziók művészetét egy röpké szenedély szálta.

A keresztény iskola máshol keresi meg a területét, s azon művészetben fejezi fel, ki az agyagot hatalmas kezével meggyúrva, e szavakat mondotta: „Teremtünk embert a mi képünkre!” A mi felfogásunk szerint tehát: a festészet első vonaljai az örök isten eszméjében léteztek s az első szobor.

melyet a világ látott, azon birhedett agyag volt, melyet a teremtő lehellete élővé tett.

A halvtelendyének gyakran ép oly ereje van, mint az igazságának, egyik mint másik elhalgatást, s végletekre vite egyik mint a másik magától ragadja meggyőződésünket. Ennélfogva midőn sokan határozottan állítják, hogy a kereszténység elensége a művészeteknek, megdöbbenve hallgatunk el, mert akarunk ellen rögön eszünkbe ötlenek Michel Angelo, Rafael, Carrache, Murillo, Dominique, Poussain, Correggio és mások, megannyi nagy szellem, kiknek csak nevei is kötetekre mennének.

A negyedik század végén a római birodalom a barbaroktól megrömlöna és a vallási villongásoktól gyengítve, minden részében romokba dült. A művészetek már csak a keresztények és a keleti császároknál lehettek menedéket. Theodosius császár külön törvénnyel (de Excusatione artificum) menté fel a festőket és egész családjokat az adózás

Szarvaskő.

(L. szövegét a 254-ik oldalon.)

és katonatartástól. Az egyházi atyák kimeríthetlenség a festészet dicséretében. Szent Gergely többek közt azt mondja: *Vidi sa epine inscriptionis imaginem, et sine laetitia transire non potui, quoniam tam efficaciter ab oculis poveret historia.* (Gyakran néztem az irás képeit, s könyvek nélkül nem hagyhatám, midőn láttam, hogy a történelmet oly életnek szem elé állítják.) És ezt oly képről mondotta, mely Abrahám áldozatát mutatja. Sz. Vazul tovább megy s azt állítja, hogy a festők azt eszközlik képeikkel, a mit a szónokok ékes beszédekkel. Methodius atya *) a VIII-ik században le-

festé az utolsó ítéletet s e képpel Bogorist a bulgárok királyát megérintette. A görög patok a legszebb könyvtár állított Konstantinápolyban s egyszerűságra a világot ismeretes műemkeiket mind oda gyűjték; ott lehet látni egyebek közt Praxiteles Vonnás is, mi kötségtelenül teszi; hogy a keresztény művészet alapítói nem voltak izléstelen barbarok, sem előítéletek alatt nyugó bigott barokk.

Ezt a gyűjteményt elpusztították az iconolasta (képbromoló) császárok. A mellé levő tanító-intézet tanárait elevenen megégették. És a keresztények csak életök veszedelmével menthették meg a szűzszó láb hosszú sárkánybőrt, melyre Homerosz munkái aranybúttal voltak felirva. Lángok uralkodtak a templom képek. És e dühönö eretnekek ép mint Cromwell puritánjai fejszéssel darabolták szét

a szűz-anya konstantinápolyi templomának remekmű mozaik padozatát. Az üldözések annyira mentek, hogy a festőkre is kiterjedtek s halálbüntetés alatt tiltották meg tanulmányaik és műkedvelésük folytatását. Lázár barát elég bátorsággal bírt, hogy a művészet vértanujává legyen. Theophile hiába egtelevé meg kezét, hogy az esetet ne tarthassa, mert keresztelő János templomának föld alatti részébe rejtőzködött, s megcsönkített ujjával is festőgé a nagy szent képet, kinek ő védenre volt és bizonyára melő, hogy a festészek védura legyen, s tagkín ismerették el azon fenséges családban, melyet a szent lélek lehellete a többi emberek felébe emelt.

A gotlok és longobárdok uralkodása alatt is a kereszténység folytonosan és gyöngöden pártolt

*) Némelyek szerint egyike azoknak, kik a mostani Magyarországon az akkori népeket keresztény vallásra térítették.

a művészi tehetségeket; s ezt bizonyítják különösen a Theodor, Luitprand és Didier által épített egyházak. Ugyancsak ily szellem lelkesíté Nagy Károlyt s az egyes fejedelmek által Florencben épített Apszotok temploma a még korunkban is a szép emlékek közé tartozik.

Végre a XIII-ik században a keresztény vallás — miután ezer akadályokkal kellett harcolnia — győzelmi menetelre vezetve vissza a Muzsákai földre. Minden az egyházak ékítésére történt; és minden a főpapok és vallásos fejedelmek által. A görög származású Bouchet volt az első főpásztor, Nicolas az első szobrász, és Cimabué az első festő, kik az antike izlést a római és görög romok nyomán visszaállították. Ez időtől kezdve a művészetek különböző kezek, különböző lángelmék által haladtak előre X. Arszlán kirógi, hol tetőpontra értek, s a hol Rafael és Michel Angelo ragyogtak, mint két nap.

Természetes, hogy mi nem adhatjuk a művészet teljes történelmét, és csak annyit akarunk megmutatni, hogy a kereszténység kedvezőbb a művészeteknek, mint bármely más vallás. És igen könnyű behoztatni a három tétet:

1. Hogy a keresztény vallás szellemi természetű és mystikus lévén, a festészet elebe tökélyesebb és isteniből eszményét állítja a szépnék, mint az, mely az anyagi valóságból származik.

2. Javítván a szenvedélyeket, vagy le is küzdve azokat, fröngösebb rajzokat ad az emberi alaknak, az izmokból szellemet sugároztat, és másodrangúvá teszi a húst; végleg.

3. Szébb, gazdagabb, drámáiból meghaladó tárgyakkal költésznék a művésznék, mint a mythologiai világ.

Mi terjedelmesebben csak e harmadik ponttal foglalkozunk.

Deák Farkas.

A fölvilágosodás irodalma Angolországban.

II.

Hogy az egész kor fejleményét értjük, szükséges meg a költészetre s egyes fajaira figyelniünk, s e tárgyalás modort — előbb a tudomány, azután a költészetet — a későbbi korok felderítésénél is követni fogjuk. Szükséges pedig, mert a népdalok ismét a nyilvánosság, természet meg nem romlott szuggatati álltának ki leginkább, s nem egykor akadunk itt nyomokra, melyek a polgári s társas élet némely talányos fejleményeinek kalesul szolgálhatnak.

Shakespeare aranykora hamar lélt. A közpörök romantika alatta élete előtte napjait, azután a rideg, realisabb irányok elütök a költészet vidor frissességét, és íhletét. Hűdég, tudományos, mestertelkű lón, idővel még inkább el kellett foglalnia, meg a harcok morájában egészen elhangzott. A rákövetkezt puritanismus gyűlölé a művészetet, s szigorú életfoglalókása még kevesebb időt engedett a lélek emelkedésének.

Kora legnagyobb költője, ki azonban alig ér fel a multak óriásával, Milton, ifjúságát ily szomorú körülmény közt élte le, de nagy szelleme a torpe viszonyoktól tulemekedett, s tökélyes kifejtéslegében meg a késő nemzedékekét is bámulatra ragadja. *) Még a cambridge-i iskolán létekor megírta mely költő érzelmere mutató „Ifjúkori költeményei” (Juvenile poems.) s bevezéven ottani tanulmányait, beutazta Francia- és Olszországok. De midőn I. Károly alatt a politikai viszonyok mindinkább bonyolultak, hazájába visszatért. Itt e siradgála a napi események heve, s a még fiatal ember oly ügyesen szóhoz, a napi kérdéshez, hogy fölülést okoz. A püspökök hatalmukodása ellen, nem különben a házásságról irt könyvei gazdag forrásai még most is az ész- és természetészertő gondolkodásnak, „Aeropagisták” (1644) a parlamenthez intézett irata pedig a saját feltét. Bástyája lett — mint Macaulay mondja — az angol alkotmány legdrágább kincsének — a sajátságosbadságak. „A király s a hatóságok állása.” az „Angolpör megvédése” annyira fölzigaták ellene a főhatalmat,

hogy minden politikai munkái bőher keze által nyilván megégették, s maga is életét csak nagy ügyfél-bajjal mentette meg. Ez annyira elkeserítette, hogy visszavonult a végké a nyilvánosság tevélyé: „Az elvesszett paradiso”-m epost, (1667-ben) melyben az első emberpörbünetését azon nagyszerű tragikus harc alakjában festi, mely annyira az őrdög, a világgóság s a sötétiség közt foly. Egyes helyei a legfényesebbek, megragadók, és az egészét a hit ama rendithetlen meggyőződésé lengi át, mely által méltán lett a szigorúan keresztény költészet legbüszkébb emléke.

„Mindnyujtunkat elhomályosított,” mondta elragadva Dryden, midőn legelőször kezébe kapta e költeményt, s mit ő a perc hevében megjósolt, teljesült. Nemében, mint a kereszténység lántosa, elérhelen maradt, de mintha a honba vágódott, melyet oly varázsszékkel feste, nemskora 1674-ben jobb létre szenderült.

Kortársá, de költészeté irányára nézve tökéletes elennéskása Butler Samu (1612—1680.), ki — mint az előbbi a komoly — a tréfas (comical) epóban nyert babért. Az a puritanismus valóságosság istenité s emelét, ez nevétségessé tevét, s így megdöntött. Csak e gy költeménye van „Hudibras”, de ez olyannyira bevég kora nézetei-s igényelbe, hogy egy maga hírnélv s dicsőségért szerzett nekí, s hogy maga a király, II. Károly midőn ládával aorta s belőle idézőkötlet szerzetet, s rövid idővel aót ki kiadása lett szüköségessé.

Hudibras, puritán, képmutató, szjasz de gyáva lovag, ki hasontalajdon Ralf legényével bejár messze földeket, kalandol kalandba, csinóbb csimbe esbe, de dacára ennek mindenütt szent hűvel kol ki a bűn s a gonoszság ellen. Sok helyt a költő utánozhatlan szépségű komikus helyzeteket terem, s azért sokan Don Quichottal szeretik egybeahasonlítani; de sem irány, sem kivétel ezt tenünk nem engedgi; mert míg itt a legfursább, de mindenesetre a legszeretreméltóbb idealismus tünik ki, ott a szép külmez alatt durva felslettség honol, s csak így lehet megmagyarázni hatását korán, midőn a szokásos ajlatosokk ellen éltek fegyvertől szólgát.

Kiemelendő a költészet körül Dryden János (1631—1701); különösen sokoldalúsága, s törekvélyei által: a költészetet külső alakjaival lándosítottani. Nem bírt ugyan oly nagy költői teremtő erővel, s ebből műveit lán ma alig élvezhettek, de mind az epos, mind a lyra, különösen pedig a szomorújáték körül tett észlelései s dramaturgiai kezdeményezései által az összes költészetre gyökeresen hatott, oly annyira, hogy egy órádól a költői iskola megajpálójá lón. „Csodálatos e” (amúgy mirakél) sokat magasztalt költeménye, melyben az 1667-iki londoni halál-szűz vége borzadáyat ecetelti, inkább szép csinos riemeinek, minstem valódi költészségével kőszini hírnélv. Azonban Dryden különös figyelmevel az alakra, kiesinyi főtékénységével a külső mezre a költészetben is csak azon gépiesség hasonít meg, mely az életben akkor már elharapódott. Csak pompás ruhában jelenék meg a költemény, s szőljön virágos nyelven, ünnepléyes hangon; mit tördtek eltek: vajjon ki van alatta s mit szól?

Hogy ez Angolországban is így volt, a francia befolyásnak köszönhető, melynek érvényre emelkedése leginkább a szomorújátékban mutatkozott. Az angol népies egyszerűségét annyira háttérbe szorította a francia tartalomkapár, de mindig pompázó elem, hogy e korban a multnak nagy szimulirói a Shakespearek, Fletchererek, Massingerek, Johnsonok mindinkább fedelékenységbe borultak.

Dryden az első, ki mindadékt elemet öntudatosn akar egyesíteni, de nem tudván kettőre egyensúlyozni, az egyik rovására a másik lett túlnyomó: s így összhangzat helyett zavart, erő helyett állatlás, fény helyett homályt lett a tragédia jelleme. Bizonytalanság uralkodóan alapelvűvé fordult az érzés (amúgy mirakél) sokat magasztalt költeménye, melyben az 1667-iki londoni halál-szűz vége borzadáyat ecetelti, inkább szép csinos riemeinek, minstem valódi költészségével kőszini hírnélv. Azonban Dryden különös figyelmevel az alakra, kiesinyi főtékénységével a külső mezre a költészetben is csak azon gépiesség hasonít meg, mely az életben akkor már elharapódott. Csak pompás ruhában jelenék meg a költemény, s szőljön virágos nyelven, ünnepléyes hangon; mit tördtek eltek: vajjon ki van alatta s mit szól?

Shakespeare nagyszerű s mégis természetes modorát, s ősszeljű életnézetét, — mégis a francia riemei véli hős (heroic) darabokban véli elérhetőnek a valódi tragikus mellősség.

Eleg tekintélyes volt arra, hogy elvei elfogadtassanak, s tehetséges, de szelg szellemek által érvényesítesseken. Kora legiobb drámái, a két Howard n (Edward és Robert), Stapleton, Devo nant, Lee és Otway mind csak hősi szomorújátékok (heroic plays) kezdének inni, melyeket természetesen nagy tetszéssel fogadtak.

Erre az ünneplét Dryden maga is illyen műveit bocsátá a közönség elé, s csakhamar napvilágra láttak: „Az indiai királyné.” „Az indiai fejedelmek.” „Zarnoki szerelem, vagy a királyi vendég.” s több más fémreknak, melyekben lengő tollú éreikusok szerelembet lovagok s gonosz szellemek s kísértetek viszik a főszerepet.

A nép és az udvar megtapsolta, s szerzőjük napról napra emelkedett tekintélyben és tisztelvényben, s fennen hirdették, hogy kora legnagyobb drámai költője.

De dacára nyert babérajának, nyugalomra nem hajolt tevélye szelleme, mert átvén lejtéseit a gyakorlat terére, minden nyitván fejtésközölyve érezte magát ama szigorú francia riemeitől, melyek bilincsekbe zárt a gondolat s érzelmek szabadabb nyilatkozatának, s velők a természetességét. „A szomorújáték íszetti alapjáról” (On the grounds of Criticism in tragedy) című kitűnő tanulmányában újabb s melyeb észleleteit a tragédia lényé körül írta le, melyeknek fonálán mindinkább közeledik az angol nagy költők mintáihoz. És ez nevezetes fordulat, mely szabadon fűtárta az addig követelt s hirdertét olyeknek házgyon voltát, későn ugyan, de megteremtő gazdag gyümölcsét.

A költészet köréből a vigjáték jellemzése van még hátra, hogy e korszak minden oldalról megismertetve s világítva álljon előtűnk.

A vigjáték, a mint a királyság visszajádlitása után fejlődött, merő életellen áll a tragédia fejlődésével. Ha az utóbóinn örökös hatásként találunk a francia és angoloriány között; a vigjáték az alap már kezdetlegesen honi volt, mi magában sokkal több frissesség adott neké. De ennek dacára, csak kevéssé élvezhettek, miol kicsapongásokkal mutat fel, hogy még a legszabadalább embert is fölzárlta, s nem hiába ostorozták egy Addison, Macaulay sőt Voltaire is ez elkorosodású s vigjátékot, melynek mivel az élet legszűbb utánzás s képmása — minden túlzást s kinövésőt mentek keltene maradnia.

De fájdalom a vigjáték ez egyszer csak nagyon is hűn utónzó az életet, mert előfelettség, minő az útszót Stuartok udvarában uralkodott, versenyztet még a XIV. Lajos korahelivel is. Macaulay plastikai imrodorálval következőleg jellemzi: „A király (II. Károly), s a nagyok fölöttnéki csak az udvarhölgyekölök ütött kalandokban léteik, kik vagy már kedvesek voltak, vagy föltervéstüknek tartották azt lenni.”

S mit a nagyok tevének, a nép a szinpárdol kecseségté képekben itás érzékei elébe láta várázólyva. És voltak költők, a ma említtét Dryden, Wycherley, Congreve, kik magas tehetségükkel az aljasság szolgálatába szegődtek, s termékeny phantasiájukkal új meg új jelenítenyeket nyújtának a már élvsórvár közönségnek.

Hozzjuk sorakoznak Etherege, Wencescroft és Centlivier, kik szellem s művészetre nézve föl nem érnek ama három nagy mesterrel, de fajtalanságban jóval fölülhaladják őket.

És mit mondjunk, midőn még egy költő né, Aphra Behn, sem állatott az általános romlottság nyelvéen szólni és írni, s durva kezekkel fölönözni föl, s vastag szinekkel festeni a menyasszonyi nyoszolya és a házasság szent útját.

Útforrás áll előtűnk az érzékes ily mezelenességű, és átváltozva köszönteni a jobbra fordulás közt nyomat.

Bleeker Richard és Collier Jeremias, mindadékt vérsz szívvel tekintve a zsinapra s a nép erkölcsi romlását, tördőrdt, de a siker reményétől észleztét erővel fogtak az elharapódzott bajok orvoslásához. És különösen a másod-

*) Chateaubriand: Essai sur la littérature anglaise. Paris. 1835.

dik „Rövid szemle az angol színpad erkölcslenesége s fajtalansága körül” című híres könyvével mélyen hatott a baj székhelyébe. Johnson — az angol ítéző, — a szerzőről s könyve hatásáról ismert szabotosságával jegyzi meg: „Collier született polemikus, tudományban gazdag; nyelve szenvedélyes, éles, s néha durva; kitartása fardhatatlan, elce merész s csipős. Így sorompókba szölte minden akkor élő író. Támadása halálos volt, s általános rettegést szült az ellenfelek között.” Collier oly szerencsés volt, hogy életében láthatta fardozása gyümölcsét, mert a rákövetkezőt *Farguhar György* (1678—1707) és *Vanbrugh János* (1672—1726) vígjátékaiban ököletesen lehangolták a pajzosság ama kicsapongásai, s e dícsőrendű irányban haladt azután is mindig az angol vígjáték.

Stiller Mór.

A világtenger.

I.

(P. Ö.) Földünk azon óriási víztömegét, mely az éjszaki sarktól egészen a délsarkig szakadatlan folyamatosan lenyúlik, s a földgömb mind az öt részének partjait egyiránt mossa, sőt Ausztráliát egészen átövedzi, s Afrikát is a szelei szorosát kivéve körülmossa, s azonkívül több ezer sziget emelkedik ki habjából, — méltán nevezhetni „világtenger”-nek.

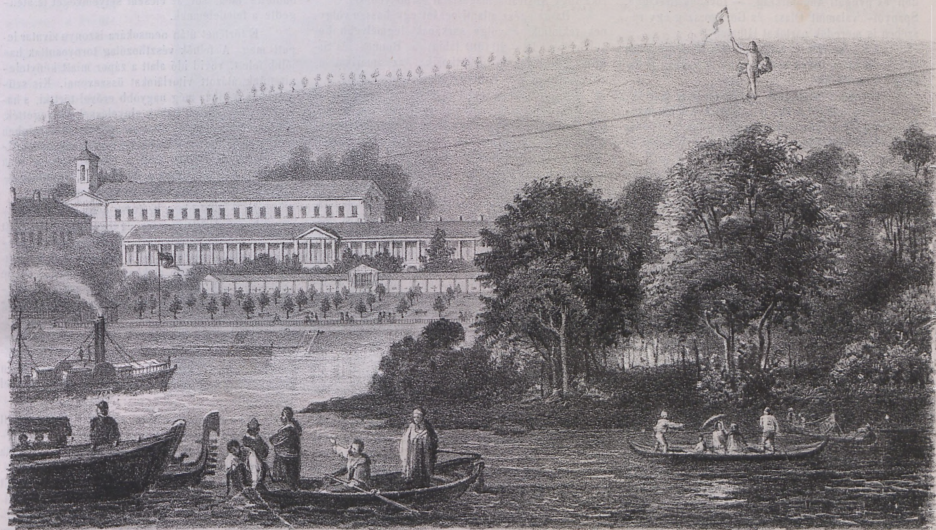
A ki a Kárpát hegyláncolatát élő szemével látta, s a ki a fellegig emelkedő Alpeseken végig legeltette tekintetét, képzelte volna temesse a két óriás földfelületekedést a tengerbe, s képzolja ismét, hogy a Montblanc csúcsa felett összeverődnek a hullámok, mert azt a végtelen mély tenger miként egy cetet elnyelte.

Bár mily csodaszzerű nagy is Dél-Amerika sikkága, melynek északi részén a pálmáerdők a forró

lég fuvalmaiban ringatják üstökeiket, míg nem déli részén örökös jéggel borították; azonban ezen messzenyolú területek is jelentéktelenek a földgömböt átövedző Ocean végtelen síkjához képest. Sőt egy világrész is, pl. Amerika vagy Ázsia, kicsinynek tűnik fel, ha azt a világtenger véghetetleniségével hasonlítjuk össze, mely a föld continensét valamennyi szigettel együtt összevéve csaknem háromszor felülmúlja nagyságában.

Az összes földfelület 9,261,000 □ mérföldet tesz, ebből a szárazföldre csak 2,463,000 □ mérföld esik.

Ha a földhárszra tekintünk, látni fogjuk, hogy a víz- és földterületek a föld színén igen egyenlőtlenül vannak fölözve. Így pl. az északi félgömbön csaknem három annyi föld van, mint a délin. — Itt három continens csoportosult össze, de a víz messzire emült területe mindamellett itt is túluralgó, amiót a tengerész heteken át minden irányba evezhet a nélkül, hogy legesekélyebb földet talál-

Blondin a Margitszigeten.

(L. szövegét a 255-dik oldalon.)

jon; amott ismét számos szigetcsoporthoz élénkítik a tenger magányát.

Némely pontokon hosszúra terjedő fokok nyúlnak be az ocean birodalmába; másutt ismét a sósáradat messzire ömlik el a continensek belsejébe.

Az első pillanatra úgy tűnik fel, mintha e nagy művel tervnélküli önkény, a vak esellegesség alkotta volna; azonban mélyebb vizsgálataink után be kell vallanunk, hogy a szárazföld és a víz viszonyait határozott törvények alapján rendezték.

Ha a tengerjelentékenyen kisebb volna, vagy pedig, ha a föld nagyobb része a forróvön (zona torrida, die heisse Sonne) özpontosulna, — azon esetben a meteorologiai tünetmények, melyektől a jelenlegi összes szerves teremtmények léte függ, oly nagy változást szenvednének, miként igen kétes: vajjon az emberi nem tovább is létezhetnék-e? de mostani műveltségököt bizonyára nem érte volna el.

Mindzcek oda mutatnak, hogy földünk tervszerűleg fejlődött ki.

Az összes partok hossza, melyek az ocean és a szárazföld közötti határt képezik, egyedül hozzávetőleg határozható meg, minthogy a sarkterületek nagyobb része még ki nincs firkészve és a számtalan öböl s a partok görbülete még nincsenek pontosan kimérve.

A valószínűséget megközelítő becslés szerint: Európa partfeljódése nagy szigeteivel együtt 5,400 mérföld, a föld egyenlítő (aequator) átfogatáshoz hasonló; míg nem Afrika part-görbülete, mely minden continens között a legsoványabbul van alkotva, 3,500 mérföldet tesz.

Amerika partjai a déltenger hosszában körülbelül 3,500 mérföldre nyúlnak el: a Hudsonból uttól a dariai öböl 2,970 mérföldet tesz, s az éjszaki és déli part Dél-Amerikában 2,150 mérföldre számítható. S ha az új világ minden sarkpartját 2,510 mérföldre is ide számítjuk, Amerika összes partossza 11,000 mérföld területet tesz ki.

Ázsia s a keleti szigetvilágnak partfeljódése legalább 10,000 mérföldet tesz, s az ausztrali con-

tinens tenger határai, mely Afrika után legkevésbébb van idomítva, nem kevesebb, mint 2000 mérföld.

Végre, ha a sok tengeren elszórt számtalan szigetcsoporthoz, melyek bármily kicsinyek is, mindamellét, összesen jelentékeny parterjedelmet képeznek, — szinte hozzászámítjuk, — 2000 mérföldre terjedő partfeljódésre vehetünk fel; s így a tenger és föld között összes határokat 34,000 mérföldre tehetjük. Ez oly tér, melyen a legerősebb gyalogolók is legfeljebb 25 év alatt haladhatnak át.

Mily végtelenül különböznek egymástól ezen partok, melyeknél az örökké nyugtalan tenger naponta kétszer árad és apad. — Itt a mélységből meredek sziklafalak emelkednek fel, amott a lapályos fővénypart lassankint emészik el a tengerben. Egyik partot a függőyosul nap sugaréi égeti; a másikon ismét a feltoronyosult jégtorlaszok örökös fagyban dermednek, a hol föld és tenger elválnak egymástól. — Itt a fáradt tengerész biztos kikötőre talál; a távolból a barátságosan sugárzó világítótorony int fel, a jártas kalauz elősiet, hogy elve-

Cook Jakab utolsó útja és halála.

(Forster után.)

(Vége.)

zesse őt, s a mindentől szorgalmasan beültelet parokban mivel emberek lakai emelkednek. Amott azonban borzalmas zordvádon fől túlul a lülfütorlat, hol csak ragadozóvadak tanítanak.

Mily változatossága fejlődik a természet-képeinek képzelmükben, ha gondolatlan a tengerpart hosszában egyik földtőlőt a másikig andogunk. S mily nagyserénynek tünk fel a tenger, ha megöndöljük, hogy partjain a napkette nyugat, és nap, tél és nyár egyféléjűleg van.

A tenger a föld határainak különbözőből akotta a vizi közkedvelés igen jelentékeny fölhosszabb bir, és sok érdekes vizgáfódrásra nyujt alkalmat.

Merdek partok, a mely tengerből kinyúló szirtfalak jenek elő leginkább a fokónál, s csak gyéribben a folytatolagos partterületéknél.

A legbosszús merdek-part, Amerika nyugati tengerpartja, a Horn-foktól a Behring-útig, a melyen szirt és róna-part csak kivételkép jó elő. Ezután következik a Malabar tengerpartja.

Európában a merdek-partokat csakésky kiterjedésben találhatni. Ezek közül először a dél és déli és nyugati Angolország, — továbbá Bretagne, Spanyol — valamint Olasz- és Görögország egy részében is merdek partokat láthatni.

A Lőrinc fogva toroklátótól a Hatteras fogva emelkedik a merdek tengerpart; Afrikában pedig csak a Fok kőrül.

Taválból, talátszanak még merdek partok: Sunda szigetén, Malakka félszigetén, Kochin-Khinában, északra egészen Kantonig, kivételkép pedig New South-Walesben és a Van Diemen föld déli és délkeleti részében.

A merdek-partok a tengeri kereskedelemre nézve a legkedvezőbbek, mivel azok rendszeren kitűnő kikötőben gazdagok. A szirtes partokon is találatnak szép és biztos kikötők, ezekhez azonban csak kisebb hajókkal s nem minden vesély nélkül közeledhetni, a résztart darabokra tördelt, részint pedig törzserőkben rendellenl szétosztó szirtes sokasága miatt. Ily szirtpartok csaknem az egész Skandinávi félszigetet, Éjszak-Skóciát, Izlandot, Szibériát és Kamacsatát övezdik körül, valamint Éjszak-Amerika keleti partjait. Lábrádotól kezdve fel északig, egy szinte Amerika nyugati partjának éjszaki részét egészen le Kaliforniáig. — Felitűni ilyen a dalmátiai partokon is, s Görögország vizeinek némely helyein.

A szirtpartok leginkább a tenger szélénél alantabb fekvő földrészeknek egyáltalán folytatásai. Különböző szélességgel, főmön vagy durva tengerfövényöng vagy hompalyból álló part képezti itt a föld és tenger közüli határt. Gyakorta ismét a sívány homok képezte sekélyek ellátatlan hosszúságra nyulnak el. Találni pedig ilyeneket: keleti Friesland partjain, Holland és Belgiumban, déli Frankhon és Egyiptomban, Olaszország némely szirtpartjain, éjszakai Amerika déli államainak nagy részében, Afrika Saharájának nyugati partjain, a hol a legmagas sekélyek (600—700 láb magas Mamellek) jenek elő.

Más pontokon, a hol ezen természetes földbástya hiányzik, tölések és gátok védik a sikföldet az oceánnak megtámadásai ellen, vagy posványokat és tengereseket képez, melyek leginkább a folyókötöl lerakott iszap és homokból keletkeznek, miként Venecénél és a mejkői ól szirtpartjainál.

Némely partoknál ilyen tengerések és posványok az emberi szorgalom által művelési földnek alakították át, melynek legjellegese példájai Hollandia hozhatni fel; más szirtpartok ellenben nagy területű földök veszték el a rektség miatt, mint Egyiptomban és Szíriában a romlásat hozó török uralom következtében.

Mily mélységű a tenger, s miként van annak fenéke alakotva? — Ezen kérdést csak a legközélebbi időkből oldották meg a nagy tengerbúvárok. E tekintetben a legfőbb érdem az amerikaiaké illetik, kik e térer a rejtélyek leleplezésében többet tettek, mint minden tengerészetű gyakorló nép e világon.

Habár a közönséges függön a sekélyebb vizek mérése elégséges eszköz is volt, mindamellett, midőn azt a mély tengerbe eresztették, a hol fenéket nem ért, szolgáltatást megtagadta, sok kísérlet után, végre azon észméré jöttek, hogy egy

zsinigre ágyúgolyót kössenek, s ennek segélyével puhatolják ki a tenger titkait.

A tudomány világ elhárult, midőn ezen új találmány eredményét hallá, t. i. hogy D e n h a m kapitány, az angol „Herald” hajóról 46,000 láb mélységet fedezett fel és hogy más tengerészen ép oly hosszú, vagy még hosszabb köteleket eresztettek az oceánok több pontjain s a tenger fenekét még sem érték el. Ezen kísérletek mindamellett is kétségbe vonatnak, minthogy a tengeraltali folyamok a függésinél elcsodolatják.

E találmány mindinkább tökéletesítést, s ma már a tengerkutatások eszathatlan eredményét mutatnak fel; a tengerelmészek kifürkészni nem csak minden hadihajónak feladatát tűzerték ki, hanem az ilyen mélységmérés vizsgálatokra külön expedíciók is szerelteknek fel.

Ennek következtében a bires hydrograph Maury képes volt az oceánról mélység-rajzot készíteni, melyben a tenger-mederek fővonalain a hegyek, völgyek, magasságok és mélyedések sokkal pontosabban vannak megjelölve, mint maigla Afrika vagy Australia magaslatai és mélyedései.

Ha az egész atlanti oceán egy hosszú völgynek tekintjük, e völgy sarkának legmélyebb beülyedése (18—20,000 láb) a Roque — és Sierra Leone-foknál mutatkozik, az amerikai és afrikai partok közt mintegy középtájon.

Az északi tengerbe, a nyugatindiai szigetek mély völgye részében két ágra oszlik, melyek közül az egyik az afrikai s európai partok felé párhuzamosan vonul, a másik pedig Newfoundland partjainál végződik.

A tengerfenékének ezen magasságától délre a lejtőségi meredek, ugyanyira, hogy ehhez hasonló a szárazföldön nem létezik; mert hol találhatni hegységet, mely úgy mint ez, néhány órányi távolságon 18,000 láb mélységre süllyedjen.

A 33° és 40° é. szél-ben, azon tájakon, melyeken át a tengerből folyama áradoz, úgy látzunk, legnagyobb az atlanti tenger mederének a sülyvedése, minthogy itt 5,200—6,600 tengerméter (3 láb) mély feneket találtak; azonban a tengeraltali erős áradások kétségbe vonják ezen állítást, vajon nem magásra becsülik-e azt, eddig legalább, 25,000 lábnál mélyebb tengerre nem találtak.

Madeirától nem messze a Zöldök sziget-tengeren, s a Bermudoknál már 12—15,000 láb mély az ocean, úgy, hogy ha annak fenekéről fölfelé nézhetnénk, s a szigetesspartok, mint a legmagas hegyek estési állánéknál föl, miként az Alpések vagy Kordillerek.

Északra emelkedik a tengerfenéke s Irland és Newfoundland közt sík lápylat képez, mely valószínűleg 11,000 lábál sehol sem mélyebb.

E nagyvírű fölfedezést pár évvel ezelőtt vakmerő kísérletnek tartották volna; ma már teljes valóvá érett, s azt a tengeraltali villanysodron alkalmazásával bebizonyítá.

Vannak azonban oly tengerpartok, melyeken örökös vihar dühög, s minthogy a mélységmérés mütetek csak a tenger nyugodt állapotában hajthatóak végre, — e tájak mélységének kifürkészéséhez nincsen remény.

A nagy nyúl tengernek sokkal sekélyebbek európai beföldi tengerünk. Sőt a keleti tenger kelék közepe sem mélyebb 180—240 lábál, s csakis egyetlen helyen Gotland és Windau szigetek között van 840 láb mélységű kátszertű sülyedés.

A brii part és az általalalban fekvő szárazföld között a mélység mindentűl könnyen elérhető, mindamellett a skociai szigetek és a norvégiai partok között jelentékeny mélységű, s 800 lábál tesz. A Földközi tenger imitt amott ismét mélyebb s olykor néhány ezer láb is, sőt a Fekete tenger is láthatának 3000 láb mélységek. Ellenben az Adriai tenger igen sekély.

Russel rendszerre szerint: a Plymouth és Boulogne közti csatorna 180 láb mély. Az áradat rémült gyorsasága a nagy nyúl tengeren egy óra alatt s azonfelől (600 kilométer) az atlanti oceánon a közép mélység 4500 méteres (körülbelül 1/2 ól) a Csendes tengeren 6,400.

(Hartwig után.)

Másnap az elhagyott szigetet csak alig vehetük ki szabad szemmel. Alkonyat táján egy sebes folyó közelben víztorlázunk, mely rohamával erősen hajított a part felé. Ezen vízrattalun beült esemény rémlésbe ejtette a hajó legénységét — tartávan a bevezekeltető hajótöréstől. Az öreg pap az általános zavart hasznára fordította, egy vég selyem-zovatra réz tette kezét, s az eselent tárgygal a partra uszolt.

Az okozott hiányt később vetünk észre, heztelelősinünk kirgényeltette a fejedelem igazságszolgáltatása. Még a part közelében időztünk, mikor egy kis hajóban ismét a sziget fejedelmét ismertük meg, mellette megköztöve a papot; ezt állítaták Cooknak azon kérdéssel, hogy engedjen meg neki, s tulzsigorban ne bánják vele. Cook a fejedelem ezen őszinte ragakodását méltányolván, a papot nem bűntette meg, sőt az eselent selyemvégét is átengedte a fejedelemnek.

E történet után nemsokára iszonyu zivatar lepett meg. A felhők vízszőrzolag toronyosultak hajónk felett, rövid idő alatt a zápor miatt kénytelenlűnk átázott víztorának összevonni. Kis szűnekekben a vihar még nagyobb erővel tört ki, s hajónkat a főkvesztelt habok elnyelésel fenyegették. A vesztély nyomról nyomom aggasztóbb szinben tűnt fel előlűnk. A Discovery a legnagyobb erőfeszítéssel mentettük meg a hajótöréstől, s nem hitűnk, hogy az életben a Resolution láthassuk — mely már a vihar kezdetén eltűnt anyatalon.

Az erős rohamu szelvény négy nap dühögött. A romlott Discovery ügyvel bajjal érkezett meg Ovaliba, hol kikötött. Az útidők nagy reggelen egy fekete pont tűnt fel a láthatáron, mely mindig és mindig tisztább alakban mutatkozott, s benne — legnagyobb örömmel — fölismertük az életved Resolutiont, mely sokat szenvedett az ől napig tartott viharban.

Nemsokára falkereket régi ismerősinék — a szigetelők különféle ajándékokkal, melytől fölünk semmit se fogadtak el. A fejedelem szintén meglátogott, s örömet a viszonzítás felett jelekkel toltalcolta.

A kölcsönös barátság szakadatlanul fenállott köztünk és a szigetelők között. Másnapokan reggel egy nagy indiai hajó elvezett körülűnk, s rajta 60 fegyveres volt. Cook legelőt parancsot adott ki, hogy minden ember helyt legyen, és az ágyukat készen tartásik. Azonban a hajó egy óra múlva eltávozott, minden ellenséges szándék nélkül. De a vidék magasabb helyeire tekintve, észrevettük, hogy sokan követek szednek, az éj beálltával tűzeltek is. Ez az előbb fölkeltelet gyauat jönon növelte, s a későbbi események igazolni fogják, hogy gyauunk nem volt alaplan.

Kora reggel nagy csoportokban gyűltek az indiánok a hegynek meredekek megmászhatatlan pontjain, s követek gerezgettek alá oly célból, hogy hajójainkban kárt tegyenek. Cook megparancsolta e merészség miatt katonáink, hogy az ágyukat legjék ki az indiánok tümegeibe. Ez eljárás nem volt sikertelen, mert a következő percben híre hamva se volt az ellenségnek.

Délután a „Resolution” hajóra jött a fejedelem, és panaszokotl Cooknak, hogy kétt emberét megöltük — noha nem voltak hibásak. Bár örög azután még a Resolutionon időztünk, s türelmetlen nézte a dolgozó fegyverműveseket. Bűszáras közben kérte Cookot, hogy készítsessen számára egy „Palahit” — két láb hosszúságú tört mütök a harcban használnak. Kívánságát teljesítette Cook, nem is gondolva arra, hogy azon venter, melyet ásott, neki fog sirul szolgálni.

Éltől kezdve a szigetelők föllépése napoként kihívóbb lett, s a mire köztük tehetők, az menthetlenül vesztve volt. Néha közűk lövőtüztűnk, mi miatt még vakmerőbbek lettek. Egy a rakoncatlanoktól indiánok közül — ki egy nap vasat orzolt el, — sikerült kérezeritűnk, mit a lakosok megtudva, nagy számmal csoportosultak össze; ezt a tolvaj hasznára tudta fordítani, s elliant. De társai ez egyszer nem adták ki a bűnöst — mint

ezelőtt — sőt saját embereinkkel erőszakosan bántak, kik erre visszavonultak.

Cook azonnal követet küldött a sziget fejedelméhez, tudósítván az eseményről, kérve egyúttal, adná kézre a bűnöst; de Cook kérése megtagadtatott, a követet embertelenül bánták, s örült ama szerencsének, hogy bár üttegekkel megterhelve is, társaihoz vissz térhetett.

Egy reggel csolnainakink közül egyiknek kötele el volt metszve; e körülmény még jobban nyugtalanított. Ennek folytán Cook, Clarke és a főtisztek elhatározták, hogy a fejedelmet fogolylyá teszik, s addig tartják a hajón, míg a csolnak megkerül.

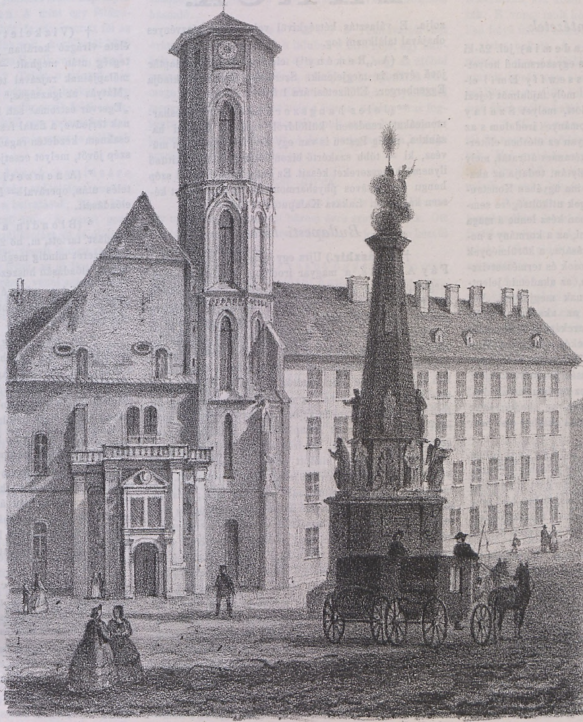
A határozatot fogva a natositanók, Cook husz katonával a szárazra ment. A szigetlakók fegyverei sajátjába voltak öltözve, s kihívogás viselték magukat Cook előtt. De ezzel semmit se törődve, Philips hadnaggyal és 10 emberével a fejedelem lakását kereste föl. Cook a fejedelmet — 15 emberei társaságában — a földön ülve találta. Mikor Cook kísérőivel belépett, a meglepetéstől jéden állottak fel; Cook most is előlést kezdettek foglalni. Cook a helyzetet fölfogva, jónak látta parancsot adni a katonáknak, hogy utat törjenek, s ha a szigetlakóknak ellenzésre találnak, löfjék ki töltényeiket.

Philips hadnagy a parancsot minden teljesítette. A szigetlakók két oldalra vonulva utcát képeztek oly céből, hogy a fejedelmet kíséretével át-ereszszék.

Ily eljárás mellett hamar elértek a partot, de azonnal roppant kiáltás tört elő minden oldalról: „...hogy Tuti (egy hitták Cookot) elakarja vinni fejedelmeket, s szándéka megölni.“ E kiáltásra a sziget-geknek sajátjában öltözött fegyverei dorongokkal embereinkre törtek; ezzel egy időben egy öreg asszony Cook és a fejedelem közé kendőt terített le, azt akarván kifejezni e jel által: „...hogy fejedelmek által azon ne vigyék által.“

Cook a történetekkel nem sokat gondolt, s a fejedelmet kézen tartva, magához akarta rántani. De mielőtt ezt lehetne volna, egy induskatona tört Cookra, kinek szándékát valószínűleg sejtve, késcsüví fegyverét hirtelen rádurantotta, s az indus rögtön véresen bukott a földre.

ADPHAT

A Szentháromság- és Nagyboldogasszony temploma Budán.

(L. szövegét a 254-től oldalon)

Az indusok hova-tovább fenyegetőbb állást kezdettek foglalni. Cook a helyzetet fölfogva, jónak látta parancsot adni a katonáknak, hogy utat törjenek, s ha a szigetlakóknak ellenzésre találnak, löfjék ki töltényeiket.

Philips hadnagy a parancsot minden teljesítette. A szigetlakók két oldalra vonulva utcát képeztek oly céből, hogy a fejedelmet kíséretével át-ereszszék.

Ily eljárás mellett hamar elértek a partot, de azonnal roppant kiáltás tört elő minden oldalról: „...hogy Tuti (egy hitták Cookot) elakarja vinni fejedelmeket, s szándéka megölni.“ E kiáltásra a sziget-geknek sajátjában öltözött fegyverei dorongokkal embereinkre törtek; ezzel egy időben egy öreg asszony Cook és a fejedelem közé kendőt terített le, azt akarván kifejezni e jel által: „...hogy fejedelmek által azon ne vigyék által.“

Cook a történetekkel nem sokat gondolt, s a fejedelmet kézen tartva, magához akarta rántani. De mielőtt ezt lehetne volna, egy induskatona tört Cookra, kinek szándékát valószínűleg sejtve, késcsüví fegyverét hirtelen rádurantotta, s az indus rögtön véresen bukott a földre.

Cook másod ízben is akart löni fegyverével.

de egy más indus — társa halála fölött felbőszülve, — jól kiszámított ugrással Cook mellé ért, s oly szörnyű csapást mért fejére, hogy Cook eszméletlenül rogyott le. E közben ugyanazon „Paha-hival,“ (kétláb hosszúságú tör), melyet Cook a fejedelem kérelmére készítette, oly erővel dobta egy indus valba, hogy a vas mellén keresztül hatott.

Hajlégségységünk, kik a csolnokon voltak, azonnal lövöldöztek; agyunk melyek mindig töltve állottak, szintén besz-náltak. Jóllehet nagy volt a szigetlakók rémülése, rövid időig még is fenntartották magokat a csatáron, s nagy ügygyel bajjal sikerült az agyon-vertettek győzelmek jeléül elhurcolni.

Cookon kívül, kiknek végeztes halála, mindyájunkra nagyon leverőleg hatott, elesett egy örvezető és három közember. Testét darabokra szakgalták az indusok, s sok veszőségünk-be került hullájának egyes részeit megmenteni. Az ek-ként összegyűjtött beces maradványokat egy szekérszékbe, nagy ünne-pekkel, háromszor tisztelegő lovas közben.

Éz 1779. febr. 14-én történt.

Igy végezte be rövid pályafutását e nagy földelőző, ki mind a két földszaki övbe, de különben a délib, melyet előtte senki nem ismert, három ízben nyomult be. A déli tengeről, dél Indióról Cooknak igen sok híreles tudósításokat közölhettek; a csillagászat és fűtészben, ember és népműben szintén kiterjedt ismeretkörürel bírt. Szerencsés természeti észszel fáradhatlan munkásságot prosított. Szükségben nem esködnő bántáságot, hő részvétet tanúsított; az a ki oly sok viszontagságok és veszlekek közt sértetlen megállott, tévénke életének egy vad indiai fegyvere vetett véget. Elmulasztott nevelése minden tudomány gyűléseére tántorította, kapzsvá, társaság kerülvé, mogorva jelleművé tette; a mi volt, maga által lett azé. Föltételeiben hajthatlan volt, a veszledeben edzett, határozatlanság sohasem állott el, tudván azt, „...hogy a ki mer, az nyer.“

Papp Márton.

len századokban. Nines által összehalmozva cifra tollu madarak serege, cifra virágokon és cifra szökevényekben, vagy ékes kalikákban, de azért a termékek és székelyföldi díszesek, mert ezt hán, né, áttulhozának, az év minden szakából, s minden országból ott találja, a hol csak a madár eddig találtatott. — A muzemnak nem is az a célja, hogy cifra madarak cifra felállításával a kíváncsiak mulattatásán szolgáltson, a muzem iskolaként álljon minden művelt nép kebelében, hogy oktassa és tanítsa azokat, kik tanulni akarnak. — Dr. Schlegel, ezen nagy intézet nagy igazgatója és teremelője, oly szívesen fogadott, miként csak várhattam, hogy fogadni fog. Hazát feljárnák nyelvényemre, s egész családja egy valóban atyafügös szeretettel árasztott el titlém öt órá, mintha egész életüköt át együtt töltötték volna. Széles egyeztető, de felekes házában sok világhíres híres tudós forchtat már meg, s a civilizált világ minden országából, sőt tudományossá fontossága egy elhagyódott, s annyira imponáló, miként több kiraly és uralkodó híreket megfogadta már. Reánk magyarakra fontos, miként Schlegel nemcsak egygütt járt Bécsben Petényivel iskolába, de véle égv egy szobában is lakott, s a legnagyobb pietással emlékezik mindig Petényire. Több, felele érdekes pillanatot is beszélt Petényi akkori életéből, s sokszor könyvekkel kísérte előbeszélését. — Leydenben meg nevezetes intézetek a Siebold muzem, s az archeológiai muzem; az elsőben magyazero japáni és kínai gyűjtemény létezik; az utóbbiban pedig egyiptomi, görög, római, assyriai régiségek, numizmatika, stb. s a szent mondják, az efféle Londonban és Párisban létező gyűjteményekkel minden tekintetben járnia a versenyt, — én azonban nem vettem időt, erőm szélességét meggyőződen, mert mióta itt vagyok, madarak közt élek, s madarakról álmodom; s nem épen lehetne, hogy magam is madrárrá válnék, ha tovább itt maradnék.¹²

* (Hollandiáról Xántus) Következé jellemező észrevételét közli a „Gy. K.”-ben: Az országunk közel 15 milliónyi coloniális lakossága óriási, régi idők óta egész fejedelmek coloniális felő fordította, s óriási kereskedése s tengerészete dacára keveset volt közlekedése a nagy kereskedelmi polgárosított nemzetekkel. A hollandi hajók monopolizálták egy szóval az Indus Archipelg kereskedését, de vajmirikintévével egy hajóik Amerikába, sőt ritkán Francia vagy angol kikötőik. A világhajókereskedés lényeg a civilizált rugó, a tocsin kereskedés természetén csak legfeljebb vagyont szerzett egyesek, de nagy találatot a kimentelődés terén soha sem. Így történtek csak, hogy Hollandban a hajók, gőzök, kávék, kávéházak, sőt maga a hollandi nyelv is hátramaradt minden művelt nép mögött; így történtek csak, hogy a nők még mindig arany és ezüst szitaokban járnak, függőket nem fülükbe, de kívüli kalapjaik és főkötőikre aggatják, kök és magán élepeleketben fagygyu vagy viaszgyertyák ének, melyek kopantával tisztítottak, az újsággyok olyankor vagy olababba, mint volt példán a „Magyar Kurir” etc. etc. és ez minden etc. Azonban meg kell adni az igazat, hogy az erők, s a mezőgazdaság, halászat, böldekölés, és más anyagi jöletét otthon előmozdító tárgya vonatkozás, a tökélyesség magok főként látható Hollandban, a hollandi sajtósága haladái viszonyokat, és haladái módok véle mindig felülmúlta. Az országunk anyagi szertorna van, hogy minden faluban és még egyes mező lakásnak is megvan a maga csatorna-rendszer, s így minden házában az országban, minden háza eljuthat bárki csatornán, melyeken a közlekedés különféle hajók, deryegyek, naszádokon vagy ladikokon történik, a csatornák minőségese képzett. Továbbá minden irányban élere rakott téglából készült jó országutak léteznek; a pénz biztos alapra fektette, és decimális rendszerű; aztán az utazást, kereskedést, és közlekedést gátoló utlével-rendeztet itten nem létezik s nem is létezett soha, mióta Hollandban emberek laknak.

* (A rottendami állatkert) hét év előtt alakult, s tagjai örökösök, élligartók, évesek, vagy 75 év között az aldirások összehégek képest. Az állatkert még nem vermagyazero más európai nagyobb kertek, de mindamellett sok nevezetességgel bír, a kert elég tágas és gyönyörűen rendezett, egy folyóval oldálán, hol vízi madarak tartanak, a melyek annyira szaporodnak, hogy a társaság egy év alatt 4000 güldent véte meg egyelő a felesleges vízmadarakból; a ficánok és tyúkiból pedig 2000 güldent, melyek igen kapások. A majmok és galambok osztálya gyönyörűen rendezett, de a papagályok különösen meglepő és egyetlen a maga nemében,

mert ezek egyes állványokon a kert ligetből közt óvástk el szanaszét, s épen úgy tűnnek fel látható, mintha valóban a fákban és bokrokban állgatnának. — Az állatkert igazgatója Martin a híres állattenyésítő, ki több év előtt hazánkban is volt nagysergű gyűjtőfényűvel. Naponta sok nép gyűl össze este felé az állatkerhez azon reményben, hogy Martin személyesen jelen leend az etetésnél, mi gyakran szokott történni. Martin ur minden ország-lányak, tigrisek, henyának parancsol. Egy szavára leülnek, lefektünek, véle kezek fognak, a húst töle elveszik, sőt parancsára vissza is adják. A kert jelenleg mintegy 70 ezer güldent hoz be, melyből közel 50 ezer gülden kiadás rovata alá esik, 10 ezer gülden építáre fordítatik, a többi a tagok közt felosztatik; a jövőben azonban évről évre emelkedik.

(Dán mulatóhelyek) Bulnyorsky Lilla skandináv letelekéslen a dán főváros nevezetesebb mulatóhelyi körzetébeleg írja le: „K o p p e n h á g a n a k leglátogatottabb helye az úgynevezett Tivoli, mely később az, a mi Londonban az „Albion”. Oly hely, mely a legelőkelőbb világunk, úgy mint a szerény iparunk mérsékelt bemeneti díjért egyaránt mulatóhelyül szolgál. A helység egy nagy kertből áll mindenféle éptelkekkel és mulatósi berendezéssel. Van itt színház, hangverseny, cirkus, lövöld, tombola-játék, centrifugálva, népművészek, cackesek, táncosok, szentfűvészek, kórkjáték, víz- és tűzfúvaték. Ezeket éves közben felváltva mutat a közönség és 6-6 órákor egészen helyes rendezés előttjártán oszlik szét. Így mulatóhelyek Tivoli, Albamra vagy más hasonló név alatt az európai mindenütt létezőnek. — A koppenhágai Tivolihoz képest, a foltot színhápon légszerzővilágítás mellett egy táncosított pillanatként meg, ki a színház egy alatt összegyűlt roppant sokaság előtt igen kedés a mag a szemtel zenére kísért egyetjelen ugyan, de dícséretes bulongáság járta egykedő a kálát késtét, (mert sokan a legjobb akaratral sem lehet mondani.) Egyéb mulatóhelyeket nem említek, egy kis bódában még svéd leány-dán nemzeti dalokat énekeltek. A helységi igen csinosok voltak, és nemzetesen öltözve, buzdiáló dalokat énekeltek; az egyik dalnak, melyet megmagyaroztatok magunknak, minden végsőra így hangzott: / Utolsó szerepét hírvé harcolunk, míg vissza nem vesszük, mit a német jótalanul elvett! ” Azt hívnék, hogy a dal közlekedése egy év előidéző, s legobbán is harsogó tetszés fogja zúzni a színház, s legobbán is a dal nyugodtan lenni tovább szót, kalapjukkal sem nyúl, és a színház nem fenyeget ellenséggé, hanem látszólag arcából, hogy első alkalommal, ha szeret tehát megfogja mindaké kezével. — Egy délután kedvünk jött Koppenhága környékére is megismerkedni. Utunkat a tenger partján gyönyörűen utvezetők közt és meglepő kitalált mellet Sebaroltenlund felé Dyrehavsbu vetünk, mely adyaskernek nevezeték ugyan, de az elnevezés azért helytelen, mert a szarvasok, őzek és dámvadok szájai bekerítetlen mezőkben és pompás erdőkben jőformán minden érzék nélkül kisebb és nagyobb falkákban legelnek és futkosnak itt. Melegpő a hárs-cser- és bikkái óriási teretbeley is megfigyél, melyek árnyában létegyűl meg a 10-11-nak állatok a mesés éjszékben azon éjjel, kiknek a földől most ugyanazon helyen kedélyesen letelepeden a szép zöld pázsiton, családjuk körében vigan lakmározni hazitrolt körül készleteltek. Mert nevezetesen, hogy a fiatalok osztályában is kirándulások véte, étel és italokt hazitrolt hoztak magukkal, s a környékbeli kocsmárosok megengedik egy-két szillingért, hogy ételeket főmelegítessék, kávéjokk elhűtessék, s akár a vendégek helyiségekben, akár csak a szabad ég alatt előlthessék, mely végre igen csekély fizetésért még előnyök, orz- és ölésszókkel is ellátják.”

(Az olvasó hátsereg) Olvasószékem legelősebb statiszticusa, Correnti ez év elején megjelent statisztikai évkönyvében a fegyverszerelési szószakszabán először az orosz hadsereg fölállításának történetét írta le, mert úgy látta, csak szászár, francia, spanyol, pápai és német szászár, pápai és más efféle katonákban ismeretk Olvasószákbán. Ezen történelmet folytatja I. Napoleon bukásig, és tovább restaurátóráig, és ki a kintinük, hogy az 5,500,000 orosz nemzetiségű osztrák altrovál között 74,900 osztrák van. Így vannak leírva a szászárni és a pópai sereg is, a mint 1848 előtt voltak, mire aztán az azóta folyó háborúk leírása, Velence, Róma st. védelme, az akkori bolgári, horvati st. fegyverkezés következik. Jelen fontosak az itt kööltött számarányok, valamint az Ausztriával folyt 1859-iki háború idejéről

valók, a miön meg Nápólynak 90,800, a pápának 13,400 Tuskánának, Parmának és Modenának közel 24,000 katonája volt, tehát ezek a piemontaiak sokkal erősebbek voltak. Az orosz hadseregben jelenleg összesen 243,831 ember van. Kivétel nélkül, hogy minden 50 lélek után évenként egy újonot lehet beszerezni, úgy hogy évenként 45,900-ért állítanak ki. Minden orosz katonájára van a katonaszolgálat, azonban 600 tallér fizetéssel megválthatja magát a szolgálatról. E voltásgyűjt a szegényebbeknek jut, kik tovább kívánnak szolgálni. A hajóhad 53 nagyobb hadihajóval bír, 1,189 ágyúval; ezenkívül van még 100 kisebb hajó, 1,322 ágyúval. A legénység 25,162 főre van. A nemzetiség az utóbbi háborúban már részben megosztotván, a véraikat megszállta, s Nápólyban a sorlónaság teljes meglégedése miködd. All 1,997,640 emberből, úgy hogy az egész fegyverszerés, s a mozgósítás költségei beszámoltatásúl, 563,000 emberre létezik. Összehasonlításként: 612,650. Franciaországban 70,000, Oroszországban egy milliótt több, Poroszországban 489,000 ember van felfegyverezve. E szerint Oroszországban minden 38 lakosra esik egy fegyverszer ember, Poroszországban 30-re, Ausztriában 57-re, Ausztriában 55-re, Franciaországban 62-re. Nagy hajóit illetőleg Olvasószágból 53 hajóval (a melyek nagyobbak a korvetnél), a negyedik helyre teszi; Oroszországban van ilyen hajó 57, Franciaországban 156, Angliának 260, Poroszországnak 8.

(Leibnitz hagyatéka) Leibnitz 1706 nov. 14-én halt meg. Hatalmát 1711 június 14-én az ország meggyőződésében, hogy tudós szent cselekedés nagy maga után pénzt, minden remény nélkül keltatott a hátramaradt hely között, a egyszerre meghalt nagyjátékának ágya alatt levő ládájában 60,000 aranya talált, a min egy megjedt, hogy azonos szörnyet halt. Leibnitznek főhívei voltak a hitelben harag, hiúság és puszterzet. — Az utóbbi szenvedélyét elég módja volt táplálni, mert egy őt tetemes jövedelmét mellett a braunschweig-lüneburgi hercegnél mint titkos törvényszéki tanácsos és történész 1900 tallér, V. Károly császártól, Maria Theresia atyjától, mint bírói bírói udv. tanácsos 2000 forintot, Nagy Péter orosz cártól mint orosz titkos tanácsos 100,000 rubelt, és aranycsérek-wolfsbuttel hercegtől 6000 tallér huzzott örökséket.

Budaú népszínház.

— A budai népszínházról az előadások helyett még folytatás az igazgató és a színészek közt támadt vitázkodás véte igénybe a közönség figyelmét. A helyett hogy a lapok tanácsát követve, kölcsönös jóakarattal, békés uton egyenlítették volna ki a dolgot, a válság mindinkább vétegre megett. A tagok legnagyob részét és más hítelesők folyamodására Buda város polgári törvényező Molnár elnök elrendelte a csütört.

A népszínház ügyeinek jelen állásáról s körülményeiről bajos dolgot a sajtónak is biztos tudomást szerzeni, sok mindent félr kereng, mely közléstől, legjobban tartjuk, ha tartózkodunk. Amnyit tehát az előadások most a színjátszó személyzet javára folytatattak, a bevétel s kiadás pontos ellenőrzése mellett. Ezt a hatóság engedte meg ideiglenesen, ahogy az illetők családjaikkal együtt addig is nyomorognak legyeken kitéve, míg a népszínház ügyében bizonyos megállapodás történik. Bejárjuk a hivatalos vizsgálatok eredményét, a ohajjuk, hogy a fővárosi közönség most se vonja meg látogatását a színházról, annál is inkább, mivel pártolással egyenesen akadhat segíti elő, kik a népszínházról oly kevéssé bízalmatlanul ítélekednek.

A felfolyt nap alatt „Gonovosai” is ujra színe került, de az alkalommal már Szilágyi nem állott a színpadon mint rendező. A legelősebb László László és táncátlarátának feltehetően volt. Az általuk előadott zatelek közül „A sovella római” egyike az élvezetesebb táncművelemek. A kültői jeleneteknél, fantasztikus csoportosozatoknál s a legnyolvszázottal táncgyűrűk ki beszeresésen ellátott ballet előadásaira mindig nagy számmal jelennek meg a közönség és tetszésével fogadják.

A szerkesztő postája.

— B-G-Y-A-R-M-A-N-K. L. urnak. Sürögő levelet, a mint megérkezett, mindjárt elküldtük az illetéknek, ki jelenleg nincs Pesten.

P-O-S-Z-O-N-Y-B-A: K. L. urnak. Szalay László árcképe az Ország Tükre 1887-ki folyamának 3-dik számában jelent meg.